

BaMa stroomt door

BaMa-onderzoek naar de toelating
tot de wetenschappelijke masteropleidingen

Aan deze uitgave werkten mee:

Drs. J.W.E. Baten	Senior onderzoeker
Drs. P.S. Coppiëns	Inspecteur Hoger Onderwijs
Drs. J.G.J.M. Goossens	Senior onderzoeker
Mevrouw drs. G. Klein	Senior onderzoeker
Mevrouw drs. B.M. de Meijer	Projectsecretaris
Drs. F.J.M. de Rijcke	Coördinerend Inspecteur Hoger Onderwijs
Mevrouw drs. J.M. van Rijsbergen	Inspecteur Hoger Onderwijs, projectleider
Mr. J.P. Scheele	Inspecteur Hoger Onderwijs
Drs. J.W.H. Swane	Communicatieadviseur

Uitgave: januari 2007

Verkoopprijs: 6 euro

Inspectienummer: 2007-01

Postbus 51-nummer: 22BK2007B001

ISBN-10: 90-8503-069-2

ISBN-13: 978-90-8503-069-0

Ontwerp: Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Drukwerk: Den Haag Media Groep te Rijswijk

Inhoudsopgave

Conclusies en aandachtspunten	5
Samenvatting	9
1 Inleiding	15
2 Toelatingsregelingen en voorlichting	21
3 Toelatingseisen	25
4 Toelatingscommissies en toelatingsonderzoek	31
5 Deficiëntievoorzieningen	37
Bijlage I: wetteksten	44
Bijlage II: literatuur	46

Conclusies en aandachtspunten

In het rapport 'BaMa ontkiemt'¹ uitte de inspectie een aantal zorgen over de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen. Het betrof de onduidelijke toelatingsregelingen en de doorstroom van studenten met een hbo-bachelordiploma naar een wetenschappelijke masteropleiding. Op grond van voorliggend onderzoek blijkt dat de zorgen op deze twee punten grotendeels zijn weggenomen. De inspectie concludeert:

- ◆ Opleidingen hebben de onduidelijke toelatingsregelingen verhelderd. De wet- en regelgeving op het gebied van toelating wordt in voldoende mate in acht genomen. De toelatingsregelingen zijn voldoende transparant, de toelatingseisen billijk en de handelwijzen van de examencommissies en toelatingscommissies zorgvuldig;
- ◆ Er is inmiddels een breed scala aan deficiëntievoorzieningen voor hbo-bachelorstudenten en de inspectie acht deze voorzieningen adequaat. De voorzieningen vormen een goede voorbereiding op de betreffende masteropleidingen en de interne kwaliteitszorg ervan is geregeld. Bovendien blijkt dat de doorstroom van hbo-bachelorstudenten naar een wetenschappelijke masteropleiding goed op gang is gekomen.

Er zijn dus belangrijke resultaten geboekt. Tijdens het onderzoek deed de inspectie ook enkele bevindingen, die aanleiding zijn tot kritische opmerkingen. De bevindingen betreffen:

- ◆ De specifieke eisen die opleidingen stellen aan studenten van de wo-bacheloropleiding, waarop de masteropleiding direct aansluit. Opleidingen eisen dat deze studenten bepaalde onderdelen in de bacheloropleiding gevolgd moeten hebben om toegelaten te kunnen worden tot de masteropleiding, zogenaamde 'voorsorteereisen';
- ◆ De wens van instellingen en opleidingen de zachte knip (de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden te beginnen met de masteropleiding, voordat de graad van de bacheloropleiding is behaald) om te zetten in een harde knip;
- ◆ De selectie van studenten voor de masteropleiding op grond van cijfers, testen, assessments of opdrachten;
- ◆ De geringe doorstroom van studenten met een wo-bacheloropleiding naar andere faculteiten van dezelfde universiteit of naar andere universiteiten;
- ◆ Het ontbreken van bekostiging voor de deficiëntievoorzieningen en van studiefinanciering voor studenten die van deze voorzieningen gebruik maken;
- ◆ De duur van de eenjarige masteropleiding.

Aandachtspunten

Hieronder volgt een aantal punten naar aanleiding van bovenstaande bevindingen, waarvoor de inspectie bijzondere aandacht vraagt van zowel de instellingen als de staatssecretaris. De inspectie stelt voor dat zij in 2008 vervolgonderzoek doet naar de ontwikkelingen op de genoemde punten.

1 Inspectie van het Onderwijs (2005). BaMa ontkiemt (nummer 2005-9). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Voorsorteereisen

Opleidingen stellen eisen aan studenten voor wie de masteropleiding is aangewezen als aansluitend op de bacheloropleiding. Het stellen van deze eisen heeft gevolgen voor de toegankelijkheid van de masteropleiding voor studenten en zet de brede bacheloropleiding onder druk. De inspectie adviseert de instellingen de geconstateerde ongewenste effecten van de voorsorteereisen op de toegankelijkheid, de keuzevrijheid en de breedte van de bacheloropleiding tegen te gaan.

Harde knip

Opleidingen gaan over tot de invoering van een harde knip; met een harde knip ontstaat een grote kans op studievertraging voor studenten. Niet alle opleidingen die een harde knip hanteren, bleken in staat de kans op studievertraging op te vangen door het treffen van maatregelen als meerdere instroommomenten en/of een flexibele programmering van studie-onderdelen. De inspectie dringt erop aan dat de instellingen ten aanzien van deze opleidingen maatregelen nemen. Daarbij adviseert zij instellingen die overwegen een harde knip in te voeren dit pas te doen nadat de maatregelen om studievertraging te beperken geëffectueerd zijn.

Selectie

Selectie van individuele studenten doet zijn intrede in de toelatingsprocedures. Hoewel de opleidingen de gehanteerde selectie-instrumenten op dit moment zorgvuldig gebruiken en evalueren, constateert de inspectie dat opleidingen (nog) geen zicht hebben op de voorspellende waarde van de selectie-instrumenten. Zij adviseert instellingen de kwaliteit, betrouwbaarheid en voorspellende waarde van de selectie-instrumenten structureel te evalueren en te koppelen aan de studieresultaten in de masteropleiding van studenten met diverse vooropleidingen.

Doorstroom wo-wo studenten

Op een enkele opleiding na kennen de opleidingen een geringe of zelfs geen instroom van studenten met een wo-bacheloropleiding van andere faculteiten en universiteiten, de zogenaamde 'de wo-wo mobiliteit'. Het is niet duidelijk waardoor deze mobiliteit niet op gang komt. De inspectie adviseert instellingen en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) onderzoek te doen naar de oorzaken van deze geringe mobiliteit en onnodige belemmeringen weg te nemen.

Bekostiging en studiefinanciering

Instellingen en opleidingen hebben in toenemende mate last van het ontbreken van bekostiging voor studenten die deficiënties moeten wegwerken, met name doordat de deelname van deze studenten aan deficiëntievoorzieningen toeneemt. Studenten ervaren het ontbreken van studiefinanciering als belemmering om deel te nemen aan schakelklassen en door te stromen naar een wetenschappelijke masteropleiding. De inspectie heeft al eerder ('BaMa ontkiemt', blz. 11 en 31) gewezen op het feit dat belangrijke randvoorwaarden voor de doorstroom van studenten naar wo-masteropleidingen ontbreken. In verband met de realisatie van de Lissabon-onderwijsdoelstellingen en het daarmee samenhangend streven naar excellentie en naar een toename van de deelname aan het hoger onderwijs in Nederland, is het essentieel dat de doorstroom van hbo-studenten naar een masteropleiding optimaal plaatsvindt. Ook voor de realisatie van doelstellingen uit het rapport 'Leren excelleren'² als talentmaximilisatie is een optimale doorstroom van studenten naar het wetenschappelijk onderwijs cruciaal. Concreet wordt in dat rapport onder meer voorgesteld op korte termijn meer ruimte te creëren voor het stapelen

2 Leren excelleren, talenten maken het verschil. Innovatieplatform, juni 2006

van diploma's om specifieke begaafdheden van leerlingen te belonen. Het ontbreken van studiefinanciering en bekostiging belemmert de realisatie van genoemde doelstellingen. Het is van belang het bekostigingsbesluit van de schakelvoorzieningen en de studiefinanciering van studenten die gebruik maken van deze voorzieningen, tegen deze achtergrond opnieuw te bezien.

Nader onderzoek eenjarige masteropleidingen

Tot slot vraagt de inspectie aandacht voor de eenjarige masteropleiding. Ruim de helft van het totaal aantal wetenschappelijke masteropleidingen is eenjarig.³

De inspectie is in het voorliggend onderzoek naar toelating regelmatig tegengekomen dat opleidingen de eenjarige masteropleiding te kort vinden om het gewenste niveau te realiseren.

Zo geven eenjarige masteropleidingen aan toelatingseisen als voorsorteren in de bacheloropleidingen en een harde knip nodig te hebben om studenten in één jaar op het gewenste niveau uit te laten stromen. Deze maatregelen zetten de inhoud van zowel de bacheloropleidingen als van de deficiëntievoorzieningen onder druk. Ook studenten van eenjarige opleidingen geven aan dat er in één jaar weinig flexibiliteit is om tekorten op te vangen of iets extra's te doen, laat staan een masteronderdeel in het buitenland te volgen. De inspectie concludeert dat de druk op de eenjarige masteropleidingen en de maatregelen die deze opleidingen treffen om de druk te verminderen, gevolgen hebben voor het keuzemoment van studenten, de breedte en keuzeruimte van de aansluitende wo-bacheloropleidingen, de zwaarte en het tempo van de deficiëntievoorzieningen en risico's geven voor de kwalificaties van de uitstromende student.

De inspectie heeft al eerder ('BaMa ontkiemt', blz. 12 en 36) geconcludeerd dat de eenjarigheid de specialisatiemogelijkheden van de master beperkt en mogelijk een afbreukrisico vormt voor het civiel effect in internationaal perspectief. Daarbij is de inspectie van mening dat de druk op het niveau van de masteropleidingen door (internationale) concurrerende verhoudingen alleen maar zal toenemen. Zij stelt dan ook voor dat zij nader onderzoek doet naar de effecten van de eenjarige masteropleiding op het stelsel en naar de (internationale) status van deze opleidingen.

Samenvatting

1 Inleiding

Het voorliggend rapport is een verslag van het onderzoek van de inspectie naar de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen. Een aantal conclusies uit haar vorige publicatie 'BaMa ontkiemt' vormde daartoe de aanleiding. De inspectie constateerde in dat rapport dat masteropleidingen nogal ondoorzichtige en erg uiteenlopende toelatingsregelingen hanteerden voor bachelorstudenten die in een masteropleiding wilden instromen. Bovendien was de doorstroom van studenten met een hbo-bachelordiploma naar een wo-masteropleiding een punt van zorg. De toelatingseisen aan deze studenten leken hoog en zij moesten vaak langdurige schakelklassen doorlopen om tot de master te worden toegelaten.

De centrale vraag van het hier beschreven onderzoek luidt dan ook: is er op dit moment nog reden tot zorg over de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen?

Deze vraag beantwoordt de inspectie met behulp van een aantal criteria:

- ◆ de naleving van de wet- en regelgeving ten aanzien van toelating;
- ◆ de transparantie van de toelatingsregelingen en de effectiviteit van de voorlichting;
- ◆ de billijkheid van de toelatingseisen;
- ◆ de zorgvuldigheid van de handelwijze van de toelatingscommissies, onder meer in de besluitvorming tijdens het toelatingsonderzoek;
- ◆ de billijkheid en effectiviteit van de voorzieningen of de mogelijkheden die studenten geboden worden om deficiënties weg te werken.

In het kader van het onderzoek heeft de inspectie gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers en studenten van achttien wetenschappelijke masteropleidingen. De masteropleidingen zijn geselecteerd op grond van de aanwezigheid van studenten met diverse vooropleidingen in de masteropleiding en/of het schakelprogramma dat studenten voorbereidt op de masteropleiding.

Daarnaast is gesproken met vertegenwoordigers en studenten van drie hbo-bacheloropleidingen. Dit betrof opleidingen die in samenwerking met wetenschappelijke masteropleidingen programma's aanbieden aan hbo-studenten die willen doorstromen naar een wo-masteropleiding.

De inspectie heeft met deze selectie die opleidingen in het onderzoek betrokken, die in de toelating te maken hebben met de instroom van studenten met diverse vooropleidingen. Het is de inschatting van de inspectie dat deze opleidingen meer dan gemiddeld gevoelig zijn voor risico's van onduidelijke regelingen, onredelijke eisen of onzorgvuldig handelen. De ratio achter deze selectie is: indien in deze toelatingspraktijken geen tekortkomingen zijn, is het aannemelijk dat dit in de rest van de opleidingspraktijken ook zo is. Indien er wel problemen zijn bij de geselecteerde opleidingen, moet dit aanleiding zijn voor nader onderzoek.

2 Toelatingsregelingen en voorlichting

De inspectie concludeert dat de artikelen over toelatingsregelingen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, 7.30a, 7.30b, 7.31.lid 2 en 7.51i) worden nageleefd: de toelatingseisen en wijze waarop studenten met een hbo-bacheloropleiding ondersteuning wordt geboden zijn vastgelegd in de Onderwijs Examenregelingen (OERen). Ook hebben instellingsbesturen toelatingsreglementen vastgesteld. De mate waarin de opleidingen de eisen en regelingen vastgelegd hebben is soms summier, maar voldoende transparant. Studenten vinden de toelatingsregelingen duidelijk.

De inspectie concludeert dat de voorlichting over de toelating effectief is: studenten van zowel de eigen faculteit/instelling als van andere instellingen zijn tevreden over de voorlichting. Ze zijn positief over de informatie op de websites en de aanvullende informatie van de studieadviseurs.

3 Toelatingseisen

De inspectie concludeert dat de artikelen in de wet over de toelatingseisen in de WHW (artikelen 7.13, derde lid, 7.30a en 7.30b) worden nageleefd: de toelatingseisen zijn toegesneden op studenten met diverse vooropleidingen. Van studenten voor wie de masteropleiding aangewezen is als aansluitend op de bacheloropleiding, wordt een graad van die bacheloropleiding geëist, dan wel wordt deze studenten de mogelijkheid van 'voorlopige inschrijving' geboden. Dat wil zeggen dat studenten onder bepaalde vastgestelde voorwaarden ingeschreven kunnen worden in de masteropleiding. Aan bachelorstudenten met andere vooropleidingen worden eisen gesteld die overeenkomen met de kennis, inzicht en vaardigheden die opgedaan (kunnen) zijn tijdens de wo-bacheloropleiding waarop de masteropleiding aansluit.

De inspectie is van oordeel dat de toelatingseisen aan studenten met aansluitende en niet-aansluitende bacheloropleidingen billijk zijn: de eisen zijn zichtbaar afgeleid van de inhoud van de wo-bacheloropleidingen waarop de masteropleiding aansluit. Ook studenten vinden de toelatingseisen terecht en goed op hen toegesneden. De inspectie heeft vastgesteld dat er bij geen enkele opleiding studenten geklaagd hebben over of in beroep zijn gegaan tegen de gestelde toelatingseisen. De inspectie signaleert echter twee knelpunten in de gehanteerde toelatingseisen. Deze worden hieronder beschreven.

Voorsorteereisen

Het blijkt dat een groot deel van de masteropleidingen eisen stelt aan studenten met een bacheloropleiding waarop de masteropleiding aansluit. Dit komt voor bij masteropleidingen die bestaan uit meerdere varianten of specialisaties binnen die masteropleiding. Er wordt geëist dat deze studenten bepaalde vakken, onderdelen of minoren tijdens die bacheloropleiding gevolgd hebben. Daarmee worden studenten verplicht al tijdens de bacheloropleiding een keuze te maken voor een masteropleiding. Een verkeerde keuze of verandering van keuze heeft gevolgen voor de toegankelijkheid van de student tot de masteropleiding. Eenjarige masteropleidingen geven aan deze voorsorteereisen hard nodig te hebben om het gewenste niveau te realiseren. Met het verplicht stellen van deze voorsorteervakken wordt de keuzevrijheid van de student in de bachelor beperkt en staat het brede karakter van de bachelor onder druk. Ook constateert de inspectie dat met de praktijk van voorsorteren in de bachelor de toelating zoals de wet die beoogt, onder druk staat.

Harde/zachte knip

De inspectie constateert dat de voorlopige toelating ('de zachte knip') ter discussie staat. Opleidingen gaan ertoe over de zachte knip om te zetten in een harde omwille van de duidelijkheid en/of uniformiteit in de toelatingseisen op instellingsniveau, het opheffen van complexe administratieve voorzieningen en de wens de masteropleidingen zelfstandig te positioneren ten opzichte van de bacheloropleidingen. En daardoor kunnen ze specialisatie en verdieping in de masteropleidingen optimaal realiseren. Opleidingen erkennen dat het hanteren van een harde knip studievertraging met zich mee kan brengen. Daarom zijn maatregelen als meerdere instroommomenten en flexibiliteit van studie-onderdelen in de bachelor- en in de masteropleiding van belang. De inspectie constateert dat de opleidingen die een harde knip hanteren niet altijd in staat zijn deze maatregelen te effectueren, bijvoorbeeld omdat de opleiding een te klein aantal studenten kent.

4 Toelatingscommissies en toelatingsonderzoek

De inspectie is van oordeel dat de wijze waarop de examencommissies dan wel de toelatingscommissies hun taak uitoefenen zorgvuldig is. Zo blijkt dat beslissingen over toelating genomen worden door meerdere functionarissen aan de hand van omschreven criteria. Ook worden de beslissingen van deze commissies vastgelegd en schriftelijk (per brief of e-mail) aan studenten meegedeeld. De studenten zijn tevreden over de communicatie over deze beslissing: ze werden tijdig geïnformeerd en de argumenten van de beslissing waren hen duidelijk.

Toelating en selectie

Hoewel de meeste opleidingen de toelating van studenten beoordelen aan de hand van de aard en inhoud van de genoten vooropleiding, signaleert de inspectie dat ongeveer een kwart van de opleidingen in aanvulling hierop individuele kandidaten selecteert. Dit doen zij aan de hand van cijfers of door middel van testen, assessments of specifieke opdrachten. De inspectie concludeert dat opleidingen deze selectie zorgvuldig toepassen: er zijn altijd meerdere beoordelaars en de criteria zijn expliciet vermeld. Incidenteel vinden evaluaties van deze instrumenten plaats. Het is de inspectie echter gebleken dat opleidingen (nog) geen zicht hebben op de voorspellende waarde van de gebruikte selectie-instrumenten. Dit wordt vooral veroorzaakt door het feit dat veel studenten nog studeren en de masteropleiding niet afgerond hebben.

5 Deficiëntievoorzieningen

De wet (WHW, art.7.30c) bepaalt dat kandidaten van wie kan worden verwacht dat zij binnen redelijke termijn kunnen voldoen aan de toelatingseisen, de mogelijkheid wordt geboden de tekortkomingen weg te nemen. De inspectie constateert dat opleidingen deze 'opdracht' enthousiast ter hand hebben genomen. Er bestaat inmiddels een veelzijdige praktijk aan deficiëntievoorzieningen en instapmogelijkheden voor studenten met niet aansluitende wo- en hbo-bacheloropleidingen. De inspectie is van oordeel dat de opleidingen niet alleen de wet in voldoende mate naleven, maar ook dat de geboden voorzieningen in voldoende mate billijk en effectief zijn. Zo blijkt dat de geboden voorzieningen hiaten tot de vereiste 'startkwalificaties' van de masteropleidingen overbruggen en goed aansluiten op de masteropleidingen. De inhoud is afgeleid van de inhoud (kennis,

inzicht en vaardigheden) van de wo-bacheloropleidingen, waarop de masteropleiding aansluit. Studenten vinden dat ze goed voorbereid worden op zowel de inhoud als het studietempo van de wo-masteropleiding. Daarbij heeft de inspectie gezien dat opleidingen de aard en inhoud van de deficiëntievoorzieningen evalueren en bijstellen. Overigens constateert de inspectie dat de druk op de deficiëntievoorzieningen van eenjarige masteropleidingen groot is. Deze opleidingen zijn niet in staat in een master van deze lengte tekorten van studenten op te vangen of iets extra's te programmeren. De voorbereiding op de masteropleiding moet dus volledig tijdens het deficiëntieprogramma plaatsvinden.

Doorstroom

De inspectie constateert dat de doorstroom van hbo-bachelorstudenten naar een wo-masteropleiding behoorlijk op gang gekomen is. De instroom van deze studenten in de masteropleiding is met gemiddeld 40 procent van de totale instroom substantieel te noemen⁴. De instroom van studenten met wo-bacheloropleiding van andere faculteiten en universiteiten, 'de wo-wo mobiliteit', komt beduidend minder goed op gang. In de helft van het aantal opleidingen is helemaal geen instroom van studenten van andere wo-bacheloropleidingen. De andere helft van de opleidingen kent een instroom van gemiddeld 11 procent van de totale instroom in de masteropleidingen. Eén opleiding vormt een uitzondering op het beeld en kent een instroom van ongeveer 50 procent studenten met een wo-bacheloropleiding van een andere faculteit of instelling. De hoge instroom in dit specifieke geval is arbeidsmarktgerelateerd: er is veel werkgelegenheid in de omgeving van de deze instelling/opleiding. Overigens zijn de redenen van de beperkte wo-wo-mobiliteit niet duidelijk.

Bekostiging en studiefinanciering

Opleidingen geven aan in toenemende mate last te hebben van het ontbreken van bekostiging van de deficiëntievoorzieningen. Enkele instellingen verdelen de kosten van de schakelende studenten over alle opleidingen en faculteiten. Dan drukt de last minder zwaar op de betreffende opleidingen, maar de opleidingen die geen of nauwelijks studenten met deficiënties hebben, zijn daar niet gelukkig mee. Instellingen geven aan dat door de explosieve groei van studenten met deficiënties het ontbreken van bekostiging een steeds grotere druk legt op de instellingen en dat de ontwikkeling en uitvoering van deficiëntieprogramma's ten koste gaat van andere zaken, zoals het doen van onderzoek. De inspectie constateert dat er opleidingen zijn die vanwege het ontbreken van bekostiging afzien van dure vormen van deficiëntievoorzieningen als aparte groepen en/of specifieke begeleiding voor schakelende studenten.

Studenten die deelnemen aan deficiëntievoorzieningen geven aan dat het ontbreken van studiefinanciering grote gevolgen heeft voor hun financiële situatie.

Samenwerking hbo-wo

De inspectie constateert dat opleidingen geïnteresseerd zijn in het sluiten van overeenkomsten met het hbo ter bevordering van een goede doorstroming van studenten met een hbo-bacheloropleiding. Bijna de helft van de wo-opleidingen heeft concrete stappen ondernomen. Zij hebben overeenkomsten gesloten en doorstroomprogramma's vormgegeven. Daarnaast meldt een derde deel van de opleidingen dat ze plannen heeft in die richting. De inspectie concludeert dat opleidingen de bepaling in de wet (WHW art.7.57i) dat hogescholen en universiteiten de wijze waarop hbo-bachelorstudenten

4 De percentages gelden voor de geselecteerde opleidingen, ze zijn niet representatief voor alle opleidingen

doorstromen regelen, voldoende naleven.

Hoewel de inzet van de verschillende betrokkenen groot is, blijkt dat de realisatie van de plannen in de praktijk niet altijd soepel verloopt: van het aantal opleidingen dat afspraken heeft gemaakt, is in 2005-2006 de helft werkelijk in werking gegaan. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de verschillende culturen van de hbo- en wo-instellingen. Als kritische succesfactoren van daadwerkelijk gerealiseerde samenwerking kwamen naar voren: betrokkenheid van de top van beide instellingen, goede faciliteiten (bijvoorbeeld specifieke functionarissen met portefeuille 'samenwerking hbo-wo'), veelvuldige gesprekken van hbo- en wo-functionarissen op alle niveaus: bestuur, management en uitvoering. De inspectie heeft gezien dat daar waar de samenwerking werkelijk op gang komt de voorbeelden bemoedigend zijn: studenten worden niet alleen effectief, maar ook efficiënt toegeleid naar een wo-masteropleiding.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond, opzet en uitvoering onderzoek

Achtergrond

Het voorliggend rapport is een verslag van het onderzoek van de inspectie naar de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen. De Bachelor-Masterstructuur werd in 2002 ingevoerd in het hoger onderwijs. Op verzoek van de staatssecretaris voert de inspectie in het kader van de zogeheten BaMa-monitor onderzoeken uit naar deze invoering. Voorliggend rapport over de toelating tot de wetenschappelijke masteropleiding is het vierde dat in deze reeks is uitgebracht⁵.

In haar vorige rapport 'BaMa ontkiemt' heeft de inspectie aangegeven dat de ontwikkeling van de doorstroom naar de wetenschappelijke masteropleiding nadere aandacht verdient. Ook de staatssecretaris wees er in zijn beleidsreactie⁶ op dat dit punt serieus moest worden gevolgd.

De inspectie constateerde dat masteropleidingen nogal ondoorzichtige en erg uiteenlopende toelatingsregelingen hanteerden voor bachelorstudenten die in een masteropleiding wilden instromen. Bovendien was de doorstroom van studenten met een hbo-bachelordiploma naar een wo-masteropleiding een punt van zorg. De toelatingseisen aan deze studenten leken hoog en zij moesten vaak langdurige schakelklassen doorlopen om tot de master te worden toegelaten. De centrale vraag van het hier beschreven onderzoek luidt dan ook:

"Is er op dit moment (2006) nog steeds reden tot zorg met betrekking tot de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen?"

Opzet

Bovenstaande vraag beantwoordt de inspectie met behulp van een aantal criteria:

- ◆ de naleving van de wet- en regelgeving ten aanzien van toelating;
- ◆ de transparantie van de toelatingsregelingen en de effectiviteit van de voorlichting;
- ◆ de billijkheid van de toelatingseisen;
- ◆ de zorgvuldigheid van de handelwijze van de toelatingscommissies, onder meer in de besluitvorming tijdens het toelatingsonderzoek;
- ◆ de billijkheid en effectiviteit van de voorzieningen of de mogelijkheden die studenten geboden worden om deficiënties weg te werken.

Uitvoering

In het kader van het onderzoek heeft de inspectie gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers en studenten van achttien wetenschappelijke masteropleidingen. De masteropleidingen zijn geselecteerd op grond van de aanwezigheid van studenten met diverse vooropleidingen in de masteropleiding en/of het schakelprogramma dat studenten voor-

5 Inspectie van het Onderwijs (2003). BaMa-transities, de invoering van het bachelor-masterstelsel in het WO en het HBO (2003-15). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2004). De Master meester? (2004-10). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2005). BaMa ontkiemt (nummer 2005-9). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

6 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2005). Beleidsreactie op inspectie-rapport BaMa ontkiemt, (23 mei 2005). Den Haag: Ministerie van OCW

bereidt op de masteropleiding.

Daarnaast is gesproken met vertegenwoordigers en studenten van drie hbo-bacheloropleidingen. Dit betrof opleidingen die in samenwerking met wetenschappelijke masteropleidingen programma's aanbieden aan hbo-studenten die willen doorstromen naar een wo-masteropleiding.

Voorafgaand aan de gespreken met de opleidingen zijn documenten over toelating, in het bijzonder de Onderwijs Examen Regeling (OER), van de betreffende opleidingen geanalyseerd.

De inspectie heeft met deze selectie die opleidingen in het onderzoek betrokken, die in de toelating te maken hebben met de instroom van studenten met diverse vooropleidingen. Het is de inschatting van de inspectie dat deze opleidingen meer dan gemiddeld gevoelig zijn voor risico's van onduidelijke regelingen, onredelijke eisen of onzorgvuldig handelen. De ratio achter deze selectie is: indien in deze toelatingspraktijken geen tekortkomingen zijn, is het aannemelijk dat dit in de rest van de opleidingspraktijken ook zo is. Indien er wel problemen zijn in de geselecteerde groep, moet dit aanleiding zijn voor nader onderzoek.

1.2 Begripsbepalingen

In het rapport worden verschillende begrippen gebruikt, die om een nadere toelichting vragen. Hieronder volgt een omschrijving van de begrippen 'wettelijke bepalingen', 'wetenschappelijke masteropleidingen' en 'aspecten van toelating'.

Wettelijke bepalingen

Voor een goed begrip van de aspecten van toelating die aan de orde komen, is kennis nodig van enkele bepalingen die in 2002 in de WHW zijn geïntroduceerd. Deze bepalingen zijn:

- 1 WHW artikel 7.13. lid 3: dit artikel heeft betrekking op de plicht om, met het oog op de doorstroming van studenten met een wo-bachelorgraad, voor elke wetenschappelijke bacheloropleiding (of voor een afstudeerrichting binnen een bacheloropleiding) ten minste een aansluitende master als vervolgopleiding aan te wijzen;
- 2 WHW artikelen 7.30a en 7.30b: dit artikel heeft betrekking op de toelatingseisen tot de aansluitende masteropleidingen en tot de overige masteropleidingen. Artikel 7.30a. lid 1 maakt het daarbij mogelijk dat studenten die ingeschreven staan bij de aansluitende bacheloropleiding, maar nog niet in het bezit zijn van een graad van die opleiding onder in de OER vastgelegde voorwaarden tóch kunnen beginnen met de masteropleiding;
- 3 WHW artikel 7.30.c: dit artikel heeft betrekking op de plicht voor opleidingen kandidaten die niet geheel aan de toelatingseisen voldoen de mogelijkheid te bieden de tekortkomingen weg te werken;
- 4 WHW artikel 7.57i: dit artikel betreft de bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wo. Het artikel bepaalt dat de OERen van betreffende hogescholen en universiteiten regelen hoe studenten met een diploma van een verwante hbo-bacheloropleiding, ondersteuning wordt geboden.

De specifieke wetteksten zijn achter in dit rapport in bijlage I te lezen.

Wetenschappelijke masteropleidingen

De inspectie houdt in haar beschrijving van wetenschappelijke masteropleidingen het onderscheid aan dat de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) maakt in masteropleidingen. De wet onderscheidt in de paragraaf over toela-

tingseisen van masteropleidingen twee categorieën masteropleidingen, te weten “aansluitende masteropleidingen” (art.7.30a) en “overige masteropleidingen” (art. 7.30b). *De aansluitende masteropleiding* is een masteropleiding die op grond van de wet (WHW art.7.13 lid 3) in de OER is aangewezen als masteropleiding die aansluit op een bacheloropleiding in het wetenschappelijk onderwijs. Met de aanwijzing van aansluitende masteropleidingen beoogt de wet de doorstroming van personen aan wie een graad van een wetenschappelijke bacheloropleiding is verleend, te waarborgen. Deze aansluitende masteropleidingen zijn aansluitend voor een persoon, indien deze persoon de bijbehorende bacheloropleiding heeft gevolgd. Ook kandidaten met andere vooropleidingen kunnen in deze masteropleidingen instromen, zoals zij die een graad bezitten van een hbo- dan wel van een wo-bacheloropleiding waarop de masteropleiding niet rechtstreeks aansluit. Voor de kandidaten met andere vooropleidingen dan de bijbehorende wo-bacheloropleiding is de master niet aansluitend. Voor deze kandidaten gelden specifieke, in de wet vastgelegde, toelatingsbepalingen.

Omdat voor iedere bacheloropleiding ten minste een aansluitende master moet worden aangewezen, ligt het in de rede dat de meeste masteropleidingen aansluitende masters zijn. Als erfenis van de pre-BaMa-structuur waarin in de bèta- en technieksector vijfjarige en in de overige sectoren in beginsel vierjarige opleidingen voorkwamen, zijn er zowel eenjarige als tweejarige aansluitende masters. In het CROHO (januari 2006) is te lezen dat ruim de helft van het totaal aantal wetenschappelijke masteropleidingen eenjarig is.

De masteropleidingen kunnen uit meerdere varianten bestaan. De plaats van zo'n variant binnen de master loopt uiteen: van accent binnen het curriculum tot een zelfstandige specialisatie met beperkte banden met de andere specialisatie(s).

Onder de categorie *overige masteropleidingen* vallen alle masteropleidingen die niet aangewezen zijn als aansluitend op een wo-bacheloropleiding. Zo bijvoorbeeld de zogenaamde 'research- of onderzoeksmasters'. Dit zijn tweejarige masteropleidingen die door de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) als zodanig zijn erkend. In de praktijk komen ook aanduidingen voor als 'topmaster', 'prestigemaster' of 'master of honours'. Dit zijn benamingen die instellingen zelf geven om aan te duiden dat deze opleidingen zich onderscheiden van de aansluitende master.

Voor de duidelijkheid spreekt de inspectie in dit rapport over de twee door de wet gehanteerde benamingen: aansluitende masteropleidingen en overige masteropleidingen. De bevindingen gaan met name over de categorie masteropleidingen die in de OER zijn vastgelegd als aansluitende masteropleidingen. Daar waar het over de categorie overige masteropleidingen gaat, wordt dit expliciet vermeld.

Aspecten van toelating

De inspectie onderscheidt in haar onderzoek naar de toelating tot de wetenschappelijke masteropleidingen vier aspecten:

- 1 de wijze waarop de toelating in regels en procedures door opleidingen is beschreven in OERen of protocollen: de toelatingsregelingen en de voorlichting daarover aan studenten;
- 2 de eisen en voorwaarden op grond waarvan studenten tot de masteropleiding worden toegelaten: de toelatingseisen;
- 3 de organen die de besluiten over toelating nemen: de examencommissies of toelatingscommissies en de wijze waarop deze organen besluiten nemen: het toelatingsonderzoek;
- 4 de wijze waarop opleidingen studenten de mogelijkheid bieden tekortkomingen weg te werken om aan de toelatingseisen te voldoen: de deficiëntievoorzieningen.

1.3 Opbouw rapport

In de volgende hoofdstukken worden de bevindingen en oordelen van de inspectie over de toelating gepresenteerd. Per hoofdstuk worden de hierboven onderscheiden aspecten van toelating behandeld: de toelatingsregelingen en voorlichting, de toelatingseisen, de toelatingscommissies en het toelatingsonderzoek en tot slot de deficiëntievoorzieningen. Elk hoofdstuk begint met een kort samenvattend oordeel over het betreffende aspect. Vervolgens wordt het oordeel in enkele paragrafen met bevindingen onderbouwd.

2 Toelatingsregelingen en voorlichting

De zorg van de inspectie in het rapport 'BaMa ontkiemt' over onduidelijke toelatingsregelingen blijkt voor een groot deel weggenomen. De inspectie concludeert dat de artikelen over toelatingsregelingen in de WHW worden nageleefd: de toelatingseisen en wijze waarop studenten met een hbo-bacheloropleiding ondersteuning wordt geboden zijn vastgelegd in de OERen. Ook hebben instellingsbesturen toelatingsreglementen vastgesteld. De mate waarin de opleidingen de eisen en regelingen vastgelegd hebben, is soms summier, maar toch voldoende transparant. Studenten vinden de toelatingsregelingen duidelijk. De inspectie concludeert dat de voorlichting over de toelating effectief is: studenten van zowel de eigen faculteit/instelling als van andere instellingen zijn tevreden over de voorlichting. Ze zijn positief over de informatie op de websites en de aanvullende informatie van de studieadviseurs.

2.1 Inleiding

De inspectie concludeerde in haar vorige rapport 'BaMa ontkiemt' onder meer dat de toelatingsregelingen voor bachelorstudenten die in een wo-masteropleiding wilden instromen zeer ondoorzichtig waren. De staatssecretaris van OCW⁷ deelde de mening van de inspectie dat helderheid in de toelatingsregimes en investering in voorlichting van groot belang zijn voor de mobiliteit van studenten tussen opleidingen en instellingen. Helderheid in de toelatingsregimes is volgens de inspectie te verkrijgen door de toelatingseisen en -procedures (conform de wet) vast te leggen in de OERen en door voorlichting aan studenten.

In onderstaande paragrafen beschrijft de inspectie haar bevindingen over de mate waarin de toelatingseisen en -regelingen zijn vastgelegd in de OER (paragraaf 2.2), de aard van de gehanteerde procedures (paragraaf 2.3) en de voorlichting aan studenten (paragraaf 2.4).

2.2 Vastlegging in de OER

Artikel 7.30a van de WHW bepaalt dat de eisen voor toelating tot een aansluitende master opgenomen dienen te zijn in de OER. Voor de toelating tot een overige master geldt een gelijklopende bepaling (art.7.30b). Tevens dient de wijze waarop studenten van hbo-bacheloropleidingen ondersteuning wordt geboden bij de doorstroom naar masteropleidingen in de OER geregeld te zijn (artikel 7.57i). Tot slot staat in artikel 7.31, lid 2, WHW dat het instellingsbestuur een toelatingsreglement vaststelt. Overigens is niet wettelijk bepaald dat dit reglement in de OER is opgenomen.

7 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2005). Beleidsreactie op inspectie-rapport BaMa ontkiemt, (23 mei 2005). Den Haag: Ministerie van OCW

Uit het onderzoek blijkt dat de opleidingen de toelatingseisen in de OERen hebben vastgelegd. De eisen zijn vastgelegd voor zowel wo-bachelorstudenten voor wie de masteropleiding een aansluitende master is, als voor studenten voor wie dat niet geldt. Ook zijn de voorwaarden waaronder voorlopige toelating (zachte knip) plaatsvindt, vastgelegd in de OERen.

De toelatingsprocedure en de deficiëntieprogramma's voor bachelorstudenten voor wie de masteropleiding geen aansluitende masteropleiding is, worden meestal op andere wijze vastgelegd: in protocollen of in de studiegids. De inspectie is enkele gevallen (twee opleidingen) tegengekomen waarin de OER summier is over de toelating van hbo'ers. De inspectie heeft er bij deze opleidingen op aangedrongen de OER op dit punt bij te stellen of een toelatingsprotocol op te stellen met het oog op de rechtspositie van de kandidaten.

In de OER-en zijn meestal artikelen opgenomen over de taak en samenstelling van de toelatingscommissie. De bevindingen over het functioneren van de toelatingscommissies zijn te lezen in hoofdstuk 4.

2.3 Toelatingsprocedure

Het blijkt dat de procedures voor de studenten met diverse vooropleidingen verschillend zijn.

De procedure voor kandidaten die over het geëigende bachelordiploma voor een aansluitende master beschikken is betrekkelijk eenvoudig. Deze kandidaten worden zonder meer ingeschreven in de aansluitende masteropleiding, indien zij in het bezit zijn van een graad van de geëigende bacheloropleiding. Kandidaten die nog niet in het bezit zijn van het bachelordiploma kunnen, als de opleiding een 'zachte knipregeling' heeft, onder bepaalde vastgelegde voorwaarden starten met de masteropleiding. Zij blijven ingeschreven in de bacheloropleiding. Deze kandidaten ontvangen een bewijs van toelating, als zij de betreffende bachelorgraad hebben behaald. Indien zij niet aan de voorwaarden voldoen, vervalt de voorlopige toegang tot de masteropleiding. In het hoofdstuk 'Toelatingseisen' komt de kwestie van de harde of zachte knipregeling nader aan de orde.

De procedure voor kandidaten die niet van de geëigende bacheloropleiding komen, verloopt in een aantal stappen. Eerst wordt bepaald of de deficiënties van deze kandidaten binnen een redelijke termijn weg te werken zijn. De opleidingen stellen dit vast aan de hand van de mate van verwantschap van de genoten vooropleiding. Naarmate opleidingen meer ervaring hebben met de instroom van niet-aansluitende bachelorstudenten, hanteren zij een meer gestandaardiseerde procedure. Opleidingen hebben in dat geval overzichten ontwikkeld, waarin de doorstroommogelijkheden van de studenten met diverse vooropleidingen in kaart zijn gebracht. Deze standaardisatie bespaart de toelatingscommissie veel werk.

Als de mate van verwantschap voldoende is bevonden, wordt de kandidaat vervolgens toegelaten. Dit is óf een toelating tot een deficiëntieprogramma óf een toelating tot de – onder bepaalde vastgestelde voorwaarden- masteropleiding. In geval van een deficiëntieprogramma geeft de afronding van het programma recht op toelating tot de masteropleiding. Indien ook voor deze kandidaten een voorlopige toelatingsregeling bestaat, kunnen zij onder bepaalde vastgelegde voorwaarden starten met de masteropleiding. De kandidaten ontvangen een bewijs van toelating, nadat het deficiëntieprogramma is afgerond.

2.4 Voorlichting

De inspectie meldde in haar laatste rapport over de invoering van de BaMa-structuur dat de voorlichting aan studenten over deze invoering snel verbeterde. De voorlichting werd meer op groepen van studenten en op personen afgestemd en beter getimed. Maar er bleef aandacht geboden voor voorlichting aan atypische groepen van studenten en in nieuwe situaties. Om die reden is in dit onderzoek opnieuw gekeken naar de voorlichting. Het betreft specifiek de voorlichting over de toelating tot de masteropleidingen. Het bleek dat alle opleidingen gebruik maken van verschillende voorlichtingswijzen: voorlichting op de website, voorlichtingsdagen en –avonden en voorlichting op maat door de studieadviseur. Het bleek dat studenten over het algemeen positief zijn over de voorlichting: zij waarderen de informatie op de websites van de opleidingen en de persoonlijke voorlichting op maat. De uitzondering wordt gevormd door een enkele wobachelorkandidaat die binnen de eigen instelling doorgestroomd is naar een andere master dan de direct aansluitende masteropleiding. Sommige toelatingsregels in de beoogde master waren anders dan de studenten op grond van de informatie van hun eigen opleiding hadden verwacht.

3 Toelatingseisen

De inspectie concludeert dat de artikelen in de WHW over de toelatingseisen worden nageleefd.

Van studenten met een wo-bacheloropleiding waarop de masteropleiding aansluit, wordt een graad van die bacheloropleiding geëist. Daarbij biedt driekwart van de opleidingen deze studenten tevens de mogelijkheid van voorlopige toelating. De inspectie signaleert twee knelpunten in de toelating van deze groep studenten: 1) Opleidingen gaan over tot de invoering van een harde knip. Door deze harde knip ontstaat een grotere kans op studievertraging en 2) Opleidingen stellen voorsorteereisen aan studenten van de wo-bacheloropleiding voor wie de masteropleiding is aangewezen als aansluitende master. Hierdoor wordt niet alleen de toelating bemoeilijkt, ook hebben studenten minder keuzemogelijkheden tijdens de bacheloropleiding en staat de breedte van de bachelor onder druk. De inspectie constateert dat daarmee de toelating zoals de wet die beoogt, onder druk staat. Eenjarige masteropleidingen geven aan voorsorteereisen en een harde knip hard nodig te hebben om het gewenste niveau te realiseren.

Aan bachelorstudenten voor wie de masteropleiding niet rechtstreeks aansluit, worden conform de wet eisen gesteld die overeenkomen met de kennis, inzicht en vaardigheden die opgedaan (kunnen) zijn tijdens de geëigende wo-bacheloropleiding. De inspectie is van oordeel dat de toelatingseisen aan deze groep studenten billijk zijn. Ook studenten vinden de gestelde eisen goed op hen toegesneden.

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft in hoeverre de toelatingseisen aan de diverse categorieën instromende studenten volgens de wet geformuleerd zijn. De wet maakt onderscheid in toelatingseisen aan studenten voor wie de masteropleiding een aansluitende opleiding is (WHW artikel 7.30a lid 1) en die aan studenten voor wie dat niet zo is (WHW artikel 7.30a lid 3). Paragraaf 3.2 gaat over de toelatingseisen aan de eerste categorie studenten, paragraaf 3.3 over de tweede categorie. Bovendien zijn in dit hoofdstuk de bevindingen van de inspectie te lezen ten aanzien van de billijkheid van de toelatingseisen.

3.2 Eisen in geval van een aansluitende master

Wo-instellingen hebben, conform artikel 7.13. lid 3. van de WHW masteropleidingen aangewezen die aansluiten op de wetenschappelijke bacheloropleidingen of in een voorkomend geval op een afstudeerrichting binnen een bacheloropleiding. In de WHW (artikel 7.30a. lid 1) staat de toelatingseis voor studenten met een aansluitende wo-bacheloropleiding, namelijk: 'een graad van de betreffende wo-bacheloropleiding'. Deze eis blijkt in de praktijk overal gesteld te worden.

Harde/zachte knip

Studenten die ingeschreven zijn bij de bacheloropleiding waar de masteropleiding op aansluit, maar nog geen graad van die opleiding bezitten, kunnen volgens de wet tóch worden ingeschreven voor een masteropleiding (artikel 7.30a. lid 1). Dit is mogelijk onder de voorwaarde dat voldaan is aan de door desbetreffende masteropleiding vastgestelde eisen. Deze mogelijkheid wordt ook wel de 'zachte knip' genoemd. Dit in tegenstelling tot de 'harde knip' die inhoudt dat de student pas aan de masteropleiding mag beginnen als hij de graad van de aansluitende bacheloropleiding heeft behaald. Bij de start van BaMa hebben de meeste opleidingen ervoor gekozen studenten de mogelijkheid te bieden onder bepaalde voorwaarden zonder graad aan de master te laten beginnen. Als reden hiervan gaven opleidingen aan dat de bachelor- en de masteropleiding min of meer bij elkaar horen en studenten na de bacheloropleiding vanzelfsprekend naar de aansluitende masteropleiding doorstromen. Of zoals een opleidingsmanager zei: 'De bachelor- en masteropleiding bleven eigenlijk één opleiding en een zachte knip hoorde daarbij'.

Ook in het voorliggend onderzoek hanteert de grootste groep opleidingen (ongeveer driekwart) een zachte knip. De voorwaarden waaronder de voorlopige toelating mogelijk is, betreffen eisen over het totaal aantal European Credit Transfer System punten (ECTS-punten) dat mag ontbreken, eisen over het soort vakken dat in ieder geval behaald moet zijn en eisen over de termijn waarbinnen de ontbrekende vakken of ECTS-punten moeten zijn behaald.

Een kwart van de onderzochte opleidingen hanteert een harde knip. Alle opleidingen die dit doen, zijn eenjarige masteropleidingen. Deze opleidingen geven aan dat de harde knip de opleiding de mogelijkheid biedt studenten op hetzelfde tijdstip met – in beginsel dezelfde bagage te laten beginnen. Daardoor is de opleiding beter in staat verdieping aan te brengen in de masteropleiding. Of zoals een van de opleidingsmanagers van een eenjarige opleiding het formuleert: 'Studenten moeten alles afgerond hebben, anders hebben zij onvoldoende basis om in één jaar de master met succes af te ronden'.

Verschuiving van een zachte naar een harde knip

De inspectie constateert dat enkele opleidingen die een zachte knip hanteren, ertoe overgaan deze zachte knip om te zetten in een harde knip of de zachte knip aan strengere regels willen binden. Zo heeft een opleiding het aantal ECTS-punten dat mag ontbreken verminderd of de periode waarbinnen de ontbrekende ECTS-punten mogen worden ingehaald bekort. Bovendien hebben twee instellingen plannen een harde knip in te voeren.

De redenen voor de omzetting van een zachte naar een harde knip zijn divers. Instellingen willen door de harde knip uniformiteit en duidelijkheid van de toelatingseisen op instellingsniveau creëren. Opleidingen willen af van complexe administratieve voorzieningen. 'Studenten zijn voorlopig ingeschreven in de master en volgen nog een of meerdere onderdelen in de bacheloropleiding. Het vergt een nauwkeurige administratie en goede communicatie tussen de beide opleidingen (bachelor en master) of en wanneer de student aan de toelatingseisen voldoet en de voorlopige toelating omgezet kan worden in een definitieve toelating' aldus een opleidingsmanager. Tot slot geven zowel instel-

lingen als opleidingen aan met een harde knip de masteropleidingen zelfstandig te willen positioneren ten opzichte van de bacheloropleidingen. Of in de woorden van een van de managers: 'Wil je opleidingen serieus inrichten volgens het Angelsaksisch model, een brede bachelor en een specialistische master, zal de master zelfstandig en los van de bachelor moeten functioneren'.

Gevolgen

De invoering van de harde knip leidt op dit moment tot veel ophef en krijgt de nodige aandacht in de media. Het belangrijkste gevolg van de harde knip is dat studenten studievertraging op kunnen lopen. Als een opleiding één instroommoment per jaar heeft, kan het voorkomen dat studenten die enkele studiepunten missen een jaar moeten wachten voor zij aan hun master kunnen beginnen.

Opleidingen erkennen dat het hanteren van een harde knip studievertraging met zich mee kan brengen en dat maatregelen als meerdere instroommomenten en flexibiliteit van studieonderdelen in de bachelor- en masteropleiding van belang zijn. De inspectie constateert dat de opleidingen die een harde knip hanteren niet altijd in staat zijn deze maatregelen te realiseren. Zo is het voor opleidingen met een gering aantal studenten ondoenlijk twee instroommomenten per jaar aan te bieden. Overigens zag de inspectie dat ook een zachte knip studievertragend kan werken: als het rooster van de masteropleiding niet flexibel genoeg is om ontbrekende vakken in te halen, levert dat studievertraging op.

De studenten die te maken hadden met de harde knip bleken er overigens goed mee te kunnen leven: 'Het strenge beleid is duidelijk gecommuniceerd, je weet het van tevoren. Het werkt als een stok achter de deur om je bachelor af te sluiten. Achteraf ben ik er erg blij mee', aldus een van de studenten van een opleiding met een harde knip. In tegenstelling tot de mening van deze studenten, geeft het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) aan dat studenten niet te spreken zijn over de invoering van een harde knip vanwege de onnodige studievertraging.⁸

Voorsorteereisen

Het valt op dat er opleidingen zijn die, naast de genoemde graad, bepaalde – in de OER vastgelegde- inhoudelijke eisen stellen aan studenten met een graad van een aansluitende wo-bacheloropleiding. Opleidingen eisen dat kennis van bepaalde vakken of minoren aanwezig moet zijn om een goede aansluiting te hebben bij de inhoud van de master. Studenten moeten als het ware 'voorsorteren' tijdens de wo-bacheloropleiding.

Deze voorsorteereisen worden met name gesteld door opleidingen die meerdere varianten binnen de masteropleiding kennen. Dit betreft tweederde van de opleidingen. Studenten zijn op grond van het aansluitende bachelordiploma toelaatbaar voor de master, maar de aansluiting op de *variant* binnen de master vereist dat bepaalde vakken of minoren in de bacheloropleiding gevolgd zijn. Dit type van toelatingseisen komt zowel bij eenjarige als bij tweejarige masteropleidingen voor.

Gevolgen

Een 'verkeerde' keuze van de student in de bachelor is van invloed op de toelaatbaarheid van de student voor de master(variant). Door het stellen van inhoudelijke toelatingseisen vindt de keuze voor de master(variant) in feite tijdens de bacheloropleiding plaats. Studenten moeten tijdens de bacheloropleiding bepaalde vakken kiezen die nodig zijn om

8 Interstedelijk Studenten Overleg (april 2006). Notitie ISO-Masterplan, Utrecht: ISO

zonder problemen toegelaten te kunnen worden tot de master(variant) van hun voorkeur. Het komt voor dat studenten aan het eind van de bacheloropleiding willen switchen van keuze of zich nog niet willen vastleggen op een keuze. Er zijn opleidingen die deze voorsorteervakken al programmeren in het tweede jaar van de bachelor. Daarmee wordt de keuze van de student heel vroeg in de bachelor gelegd. Omdat studenten deze vakken (moeten) volgen in de vrije keuzeruimte van de bachelor, gaat de keuze voor de vakken van de masteropleiding ten koste van andere keuzemogelijkheden van studenten in de bachelor.

De gevolgen van het stellen van voorsorteereisen voor de toegankelijkheid van studenten van de eenjarige masteropleidingen zijn groot. Eenjarige masteropleidingen merken op dat flexibiliteit van de master gering is en het inhalen van vakken of switchen van variant binnen de master bijna niet mogelijk is binnen de duur van één jaar.

Ook heeft deze praktijk gevolgen voor de inhoud van de bacheloropleiding. Hoewel de wet niets voorschrijft, is de bacheloropleiding bedoeld als brede opleiding waarbinnen en waarna studenten allerlei keuzemogelijkheden hebben. Dit idee van een brede bachelor is geënt op het zogeheten Angelsaksisch onderwijsmodel⁹: 'Er is behoefte aan verbreding van het curriculum van de bachelorfase en grotere differentiatie en specialisatie in de masterfase'. Met de eis van specialistische voorsorteervakken komt de breedte van de bacheloropleiding in het gedrang.

Voorsorteereisen en de wet

Het is de vraag of het stellen van deze voorsorteereisen aan bachelorstudenten voor wie de masteropleiding aangewezen is als een aansluitende vervolgopleiding, in lijn is met de wet. Twee artikelen zijn van belang: 1) Het artikel dat bepaalt dat met het oog op doorstroming voor elke wo-bacheloropleiding een masteropleiding moet zijn aangewezen die aansluit op de betreffende bacheloropleiding (7.13. lid 3). 2) Het artikel dat bepaalt dat als toelatingseis voor de master een graad van de aansluitende wo-bachelor geldt. Hoewel de letterlijke tekst van deze artikelen niet uitsluit dat er voorsorteereisen ten aanzien van bachelorvakken aan aansluitende bachelors gesteld kunnen worden, lijkt het de bedoeling van deze artikelen dat wo-bachelorstudenten, die in het oude systeem een vierjarige doctoraalopleiding volgden, 'zonder meer' door kunnen stromen naar minstens één masteropleiding. Het werd de inspectie duidelijk dat opleidingen worstelen met het dilemma van 'onvoorwaardelijke' doorstroom van deze bachelorstudenten versus het stellen van voorsorteereisen om de aansluiting met de master(variant). Dit blijkt uit opmerkingen als: 'strikt juridisch beschouwd heeft een student het recht toegelaten te worden tot alle varianten van de opleiding, zodra hij een toelatingsbeschikking heeft' en 'een doorstroommaster kan studenten die in het bezit zijn van een aansluitend wo-bachelordiploma dat toelating geeft, juridisch niet weigeren of selecteren. Je kunt wel dringend adviseren of nadrukkelijk afraden.'

De inspectie constateert dat de toelating zoals de wet die beoogt, onder druk staat.

3.3 Eisen in geval van een niet-aansluitende master

Opleidingen bepalen de toelatingseisen voor studenten voor wie de masteropleiding geen aansluitende vervolgopleiding is, altijd in relatie tot de genoten vooropleiding. De aard en inhoud van de vooropleiding worden vergeleken met de aard en inhoud van de 'eigen' wo-bacheloropleiding. Deze vergelijking bepaalt de omvang en de aard van de

⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000). Notitie Naar een open hoger onderwijs. Zoetermeer: Ministerie van OCW.

deficiënties van de betreffende studenten¹⁰. De inspectie is van oordeel dat de gestelde eisen voldoen aan de wet, die bepaalt dat de eisen overeenkomen met kennis, inzicht en vaardigheden die opgedaan (kunnen) zijn tijdens de wo-bacheloropleiding. De inspectie oordeelt bovendien dat met de naleving van de wet de eisen aan deze groep studenten billijk zijn. Ook studenten vinden de gestelde eisen terecht en goed op hen toegesneden. De inspectie heeft geconstateerd dat er geen studenten geklaagd hebben over of in beroep zijn gegaan tegen de gestelde toelatingseisen.

De eisen die gesteld worden aan studenten met een 'zusteropleiding' verdienen speciale aandacht. Zusteropleidingen zijn vergelijkbare wo-bacheloropleidingen van verschillende instellingen. Een aantal opleidingen geeft aan dat de aansluiting van deze categorie studenten in de praktijk niet helemaal perfect is, omdat de wo-bacheloropleidingen van verschillende instellingen niet altijd identiek zijn. Zo leggen bacheloropleidingen verschillende accenten op grond van opvattingen van het vakgebied of keuzes in de oriëntatie in de vakuitoefening (professioneel, beleidsmatig, wetenschappelijk). Dit kan deficiënties met zich meebrengen voor studenten die overstappen naar een masteropleiding van een andere universiteit. Het bleek dat de meeste masteropleidingen landelijke afspraken hebben en elkaars bacheloropleidingen erkennen als 'aansluitend'. Zo kunnen studenten zonder additionele eisen of deficiëntieprogramma's in de masteropleidingen instromen.

10 De bevindingen over de deficiëntievoorzieningen zijn te lezen in hoofdstuk 5.

4 Toelatingscommissies en toelatingsonderzoek

De inspectie is van oordeel dat de handelwijze van de examencommissies dan wel de toelatingscommissies zorgvuldig is en de inzet van de leden groot. De beslissing over de toelating wordt genomen door meerdere functionarissen aan de hand van omschreven criteria.

Hoewel het onderzoek naar deficiënties van bachelorstudenten plaatsvindt middels een toets van de genoten vooropleiding, doet daarbij ook selectie van individuele studenten zijn intrede in de toelatingsprocedures. De inspectie concludeert dat opleidingen de gebruikte selectie-instrumenten weliswaar zorgvuldig gebruiken en evalueren, maar (nog) geen zicht hebben op de voorspellende waarde ervan.

4.1 Inleiding

De inspectie meldde in haar vorige rapport (BaMa ontkiemt, pagina 28) dat de examencommissie er met de invoering van BaMa een forse taak bij gekregen heeft. Er bleken dan ook opleidingen te zijn die speciale toelatingscommissies aanstelden om de toelating tot de masteropleiding te regelen. De inspectie acht het van groot belang dat de examencommissie, dan wel de toelatingscommissie, haar werk zorgvuldig uitvoert, niet in de laatste plaats vanwege de rechtsgelijkheid van studenten. In dit hoofdstuk zijn de bevindingen te lezen ten aanzien van de examencommissies of toelatingscommissies en de werkwijze van deze commissies, respectievelijk in paragraaf 4.2 examencommissie c.q. toelatingscommissie en in paragraaf 4.3 toelatingsonderzoek.

Aparte aandacht verdient de wijze waarop examencommissies of toelatingscommissies de toelaatbaarheid regelen van studenten die willen instromen in de zogenaamde 'overige masteropleidingen' (zie beschrijving in de inleiding). In de wet zijn de toelatingseisen van deze opleidingen niet vastgelegd. Wel is gesteld dat de eisen betrekking moeten hebben op 'kennis, inzicht en vaardigheden die kunnen zijn verworven bij beëindiging van een bacheloropleiding'. Hoe deze overige masteropleidingen toetsen of studenten aan de vereiste kennis, inzicht en vaardigheden voldoen, is te lezen in paragraaf 4.4.

4.2 Examencommissie / toelatingscommissie

Samenstelling en taakverdeling

Bij tweederde van de opleidingen voert een afzonderlijke toelatingscommissie de toelatingsprocedure uit, in de overige gevallen de al bestaande examencommissie.

De wet schrijft de instelling van een aparte toelatingscommissie niet voor. Ook is in de wet niets geregeld ten aanzien van de samenstelling van de toelatingscommissie.

Uit het onderzoek blijkt dat de toelatingscommissie op uiteenlopende wijze is samengesteld. In een kwart van de gevallen bestaat zij uit dezelfde functionarissen als de examencommissie en in de overige gevallen bestaat zij uit minstens één lid van de examencommissie, aangevuld met een of meerdere leden van het wetenschappelijk

onderwijspersoneel en/of een lid van het management. De toelatingscommissie wordt ondersteund door een secretaris of een zogeheten admission officer, die de administratie van de procedure verzorgt en de besluitvorming vastlegt.

Wanneer er een afzonderlijke toelatingscommissie is, is de verhouding tussen de toelatings- en examencommissie doorgaans niet of niet helder in de OERen aangegeven. In enkele regelingen wordt gesproken over mandatering of delegering van de toelatingstaak door de examencommissie aan de toelatingscommissie. In de praktijk is de inspectie steeds een duidelijke verhouding en taakverdeling tegengekomen: de toelatingscommissie behartigt de toelating tot de opleiding. Kwesties met betrekking tot tentamens, examen en diploma van de masteropleiding behandelt de examencommissie. De toelatingscommissies rapporteren aan de examencommissie.

Het lid (of de leden) van de examencommissie dat ook in de toelatingscommissie participeert, vormt een schakel tussen beide commissies.

Handelwijze

De meeste commissies vinden de werkzaamheden rond de toelating arbeidsintensief. Indien zich veel en diverse kandidaten aandienen, kan de werkdruk hoog oplopen. Een fors deel van de werkdruk zit in administratieve handelingen. Een ander deel heeft te maken met de beoordeling van de kandidaten: de kandidaten worden, om subjectiviteit te ondervangen, door meerdere personen beoordeeld. Vooral in het verkeer met buitenlandse kandidaten kunnen omvangrijke dossiers ontstaan met stukken die veel tijd vragen. De kwalificaties zijn immers niet altijd gemakkelijk te beoordelen, er is nogal eens overleg met de Nuffic nodig en direct contact met deze kandidaten is minder goed of helemaal niet mogelijk.

Iedere commissie houdt administratie van de procedure. De mate van gedetailleerdheid van deze administratie verschilt tussen commissies. In elk geval worden de besluiten vastgelegd. De besluiten worden schriftelijk (per brief of mail) aan studenten medegedeeld. De studenten bleken tevreden over de communicatie over de beslissing ten aanzien van hun toelating: zij vonden de informatie tijdig en duidelijk.

De inspectie heeft geen geluiden van betekenis gehoord over onvolkomenheden of rechtsongelijkheid in de uitvoering van de toelatingsprocedure. Overal bestaat de mogelijkheid in beroep te gaan tegen de beslissing, maar tot nu toe is daar geen gebruik van gemaakt.

4.3 Toelatingsonderzoek

In het onderzoek bleek dat opleidingen veel werk verzet hebben om het toelatingsonderzoek gestalte te geven. Met name de toelating van studenten van buiten de eigen bacheloropleiding was nieuw en opleidingen hebben de toelating van deze studenten vlot ter hand genomen. Inmiddels bestaat er een veelvormige praktijk aan toelatingsonderzoeken en -instrumenten.

Het toelatingsonderzoek bij bachelorstudenten voor wie de masteropleiding aangewezen is als aansluitende master is betrekkelijk eenvoudig: door de toelatingscommissie wordt gecheckt bij de bacheloropleiding of studenten van deze bacheloropleiding in het bezit zijn van een graad van deze opleiding of (indien van toepassing) voldoen aan de voorwaarden waaronder zij voorlopig toegelaten kunnen worden tot de master.

Het toelatingsonderzoek bij bachelorstudenten voor wie de masteropleiding niet rechtstreeks aansluit, vindt plaats aan de hand van een toets van de genoten vooropleiding. Vastgesteld wordt of de student de vereiste vooropleiding behaald heeft en ook (indien

van toepassing) of de gewenste specialisaties, minoren of vakken binnen die vooropleiding gevolgd zijn. Deze toets van de genoten vooropleiding verloopt via een schriftelijke procedure: de student wordt gevraagd getuigschriften, lijsten van gevolgde vakken, projecten en/of boeken op te sturen en deze worden beoordeeld. Indien alles klopt, ontvangt de student bericht over het vervolg van de toelatingsprocedure. Verschillende vervolgopties zijn mogelijk: de student wordt toegelaten tot een bestaand deficiëntieprogramma, de student mag deelnemen aan (voor hem) specifieke bacheloronderdelen of de student wordt (onder bepaalde voorwaarden) toegelaten tot de masteropleiding. Bij twijfel of onduidelijkheden wordt nadere informatie gevraagd of wordt de student uitgenodigd voor een gesprek. Het komt ook voor dat studenten, nadat de toets van de vooropleiding heeft plaatsgevonden, doorgaan in een selectieprocedure. Voorbeelden hiervan volgen hieronder.

Het toelatingsonderzoek bij studenten met een bachelordiploma uit het buitenland vindt plaats op basis van een individuele beoordeling van de vooropleiding, te weten het niveau van de opleiding en de inhoudelijke verwantschap met de Nederlandse wo-masteropleiding. Als er onduidelijkheid bestaat over de aard of inhoud van de opleiding, wordt de hulp van de Nuffic ingeroepen. Daarnaast wordt de beheersing van de Engelse taal getoetst.

Selectie van individuele kandidaten

De inspectie constateert dat ongeveer een kwart van de opleidingen individuele kandidaten met de vereiste vooropleiding selecteert. Bij deze selectie gaat het erom te bepalen of de student de potentie heeft de masteropleiding met succes af te ronden. De criteria van deze selectie worden afgeleid van de inhoud van de wo-bacheloropleiding en liggen op het gebied van cognitieve/wetenschappelijke vaardigheden. Daarnaast wordt gekeken naar bijvoorbeeld het wiskundeniveau of wordt de Engelse taalvaardigheid beoordeeld. De opleidingen selecteren de studenten aan de hand van cijferlijsten en/of testen, assessments of opdrachten. Hieronder volgen enkele voorbeelden uit de praktijk.

Voorbeelden

Een opleiding toetst hbo-bachelorstudenten aan de hand van een digitaal assessment. Dit assessment wordt op de opleiding afgenomen en duurt ongeveer twee uur. De volgende onderdelen worden getoetst: cognitieve vaardigheden, rekenkundige vaardigheden/wiskunde, Engelse taalvaardigheid, leerstijlen en motivatie. Bovendien moet een wetenschappelijke casus behandeld worden. Dit assessment is verplicht. Studenten ontvangen de uitslag van het assessment in een rapport, waarin een advies is opgenomen. Het advies is niet bindend, maar dwingend, vooral wanneer de kennis van wiskunde gering is gebleken. De resultaten van het assessment vormen het startpunt voor de begeleiding van de student in het deficiëntieprogramma. Het is een instrument voor zelfdiagnose. Het is de eigen verantwoordelijkheid van studenten om eventueel gebleken deficiënties weg te werken. Daarbij kunnen studenten gebruik maken van aangeboden (zomer)cursussen. In de toekomst wil de opleiding het assessment ook als selectie-instrument gaan gebruiken, maar eerst wordt de kwaliteit van het instrument en de voorspellende waarde ervan geëvalueerd.

Een andere opleiding selecteert studenten aan de hand van het gemiddelde cijfer van de vooropleiding (minimaal 70 procent van het maximum), Engelse taal, kritische houding en motivatie. Deze laatste twee (motivatie en kritische houding) worden getoetst aan de hand van vakkenlijsten en de bachelorthesis/eindschrijft. Studenten met een lager cijfergemiddelde (60-70 procent) zijn twijfelgevallen. In dat geval zijn compenserende factoren als hoge cijfers voor relevante vakken en thesis, en een stijgende lijn in de cijfers nodig om toch toegelaten te worden.

Ook is er een opleiding die een specifieke internationaal gehanteerde toelatingstest gebruikt, die ontwikkeld is voor de selectie van studenten voor opleidingen op het gebied van business en management. Deze test beoordeelt 'basic verbal, mathematical, and analytical writing skills' en heeft voorspellende waarde voor 'academic performance in an MBA program or in other graduate management programs'. De betreffende opleiding eist een voldoende uitslag van deze test voor toelating. Bij een iets lagere uitslag wordt de student besproken op aanvullende criteria als: de kwaliteit van het bachelordiploma/cijfergemiddelde, het wiskundeniveau en algehele en specifieke motivatie. Bij een onvoldoende uitslag wordt de student geweigerd.

Door enkele opleidingen is opgemerkt dat het hanteren van een harde knip een verkapt selectiemiddel is: studenten met een nominaal studietempo stromen door, andere studenten lopen studievertraging op of vallen zelfs uit.

Overigens constateert de inspectie dat ook het volgen van een deficiëntieprogramma een selecterende werking heeft. Deze selectie vindt niet plaats voor de poort, maar tijdens het volgen van het programma. Opleidingen geven aan dat de werking van deficiëntieprogramma's enigszins vergelijkbaar is met de functie van de propedeuse: de elementen oriëntatie, selectie en verwijzing komen in kort bestek aan bod. Nadere bevindingen over de aard en inhoud van de deficiëntievoorzieningen komen aan de orde in hoofdstuk 5.

Toename van selectie

Uit het bovenstaande blijkt dat opleidingen selectieve elementen inbouwen in de toelating tot de masteropleiding. De voorbeelden komen uit de toelatingspraktijk van zowel eenjarige als tweejarige masteropleidingen. De inspectie constateert dat naast het deel (een kwart) van de opleidingen dat studenten selecteert twee opleidingen van plan zijn selectie te gaan toepassen. Ook blijkt uit diverse openingen van het academisch jaar 2006-2007 dat instellingen zich duidelijker willen profileren op de (internationale) markt. Daartoe willen ze het niveau van de master sterker aanscherpen en zich richten op excellente studenten.¹¹ Naar de mening van de inspectie zal het selecteren van individuele studenten verder toenemen.

Handelwijze

De inspectie acht de manier waarop opleidingen selectieve elementen in de toelating hanteren zorgvuldig: meerdere beoordelaars zijn betrokken bij de beslissingen, er wordt gewerkt met expliciete criteria en ook worden de toetsinstrumenten en procedures geëvalueerd en bijgesteld. De insteek van opleidingen is om 'in het belang van student en opleiding, te bepalen wat de kans is dat de student de masteropleiding met succes afrondt', aldus de betrokken functionarissen van de opleidingen. De betrokken studenten waren positief over de gehanteerde instrumenten. Ondanks de positieve geluiden, is het de inspectie gebleken dat de voorspellende waarde van de gebruikte instrumenten niet duidelijk is, alleen al door het feit dat studenten de masteropleiding nog niet afgerond hebben. Ook maken opleidingen geen heldere overzichten van de resultaten van studenten in relatie tot de uitslagen van de gebruikte selectie-instrumenten.

11 Uit toespraken van collegevoorzitters en rectores magnifici bij de diverse openingen van het academisch jaar 2006-2007 blijkt het egaliteitsdenken op de universiteiten (o.a. UvA, Erasmus, Leiden en Twente) voorbij en de 'jacht op de uitblinkers' geopend. Ook de universiteitenvereniging VSNU pleitte voor 'differentiatie' en 'excellentie'.

4.4 Overige masteropleidingen

De toelatingseisen van de categorie 'overige masteropleidingen'¹² moeten volgens de wet (artikel 7.30.b) betrekking hebben op 'kennis, inzicht en vaardigheden die verworven kunnen zijn bij beëindiging van een bacheloropleiding'. De wet stelt geen eisen aan de wijze waarop getoetst wordt hoe aan deze vereisten voldaan is. Een van de bezochte masteropleidingen is een opleiding in de categorie 'overige masteropleidingen', namelijk een door de NVAO erkende researchmaster. De toelating van deze categorie opleidingen onderscheidt zich van de eerder beschreven toelatingspraktijken door het feit dat *alle* studenten die willen instromen in deze opleiding geselecteerd worden. De procedure zelf is vergelijkbaar met de eerder beschreven selectieprocedures. Hieronder volgt een beschrijving van de door deze opleiding gehanteerde toelatingsprocedure en het toelatingsonderzoek.

Toelatingsprocedure¹³

De eisen voor deze master zijn voor alle wo-bachelorstudenten gelijk. Hbo-bachelors worden niet toegelaten. De opleiding hanteert een maximum aantal van 50 studenten. Omdat de opleiding pas in 2005 van start is gegaan, heeft het aantal aanmeldingen het maximum tot nu toe nog niet overschreden. Desondanks worden niet alle kandidaten toegelaten, iedere kandidaat doorloopt de selectieprocedure.

De selectieprocedure bestaat uit twee rondes. In de eerste ronde vindt selectie plaats op basis van documentatie. Studenten die door de eerste ronde komen, hebben vervolgens in de tweede ronde een selectiegesprek en schrijven een essay over een onderwerp dat ter plekke aan hem of haar bekend wordt gemaakt. Kandidaten ontvangen vervolgens uiterlijk drie weken na het gesprek een toelatingsbrief. De kandidaten dienen deze brief binnen twee weken te bevestigen. Vervolgens reageert de opleiding binnen een week met een bericht over de definitieve toelating.

Toelatingscommissie

De betrokkenen bij de selectieprocedure zijn de coördinatoren van de verschillende varianten binnen de researchmaster en de vertegenwoordigers van de examencommissie (alleen bij het selectiegesprek in de tweede ronde).

Toelatingsonderzoek

De toelatingcriteria in de eerste ronde zijn: excellente studieresultaten, een curriculum vitae, een motivatiebrief waarin de motivatie voor de gekozen specialisatie staat weergegeven en twee wetenschappelijke aanbevelingsbrieven. Studenten buiten Nederland dienen bovendien aantoonbaar over voldoende beheersing van de Engelse taal te beschikken. Hiervoor worden een IELTS- of Toefl-test gehanteerd.

Het selectiegesprek in de tweede ronde wordt in het Engels gevoerd, aan de hand van een agenda en een evaluatieformulier. Op de agenda staan de onderwerpen die tijdens het interview aan de orde komen: achtergrond en onderzoekservaring, motivatie, interesse in onderzoek, analytische vaardigheden en creativiteit, verwachtingen ten aanzien van de researchmaster en taalvaardigheid. Het selectiegesprek duurt twintig minuten en beide interviewers vullen een evaluatieformulier in. Na het selectiegesprek volgt het essay waarin de kandidaten in 45 minuten een essay moeten schrijven over een van de drie onderwerpen die hen op dat moment worden aangereikt.

¹² Zie begripsdefiniëring in de inleiding

¹³ NB Dit is een casusbeschrijving van één opleiding

5 Deficiëntievoorzieningen

Er bestaat inmiddels een veelzijdige praktijk aan deficiëntievoorzieningen en instapmogelijkheden voor studenten van wie kan worden verwacht dat ze binnen redelijke termijn kunnen voldoen aan de toelatingseisen. De inhoud ervan is altijd afgeleid van de wo-bacheloropleiding en gericht op een goede aansluiting op de wo-masteropleiding. De inspectie oordeelt dat de opleidingen de bepalingen in de WHW naleven en dat de voorzieningen billijk en effectief zijn. Bovendien hebben de opleidingen, naar het oordeel van de inspectie, de interne kwaliteitszorg van deze voorzieningen in voldoende mate opgepakt.

Overigens constateert de inspectie dat de druk op de inhoud van de deficiëntievoorzieningen van eenjarige masteropleidingen groot is, omdat eenjarige masteropleidingen nauwelijks tijd zien deficiënties tijdens de masteropleiding weg te werken.

Instellingen en opleidingen geven aan dat zij door de explosieve groei van studenten met deficiënties, in toenemende mate last hebben van het ontbreken van bekostiging voor deze deficiëntievoorzieningen. Studenten die deelnemen aan deficiëntievoorzieningen geven aan dat het ontbreken van studiefinanciering grote gevolgen heeft voor hun financiële situatie. De inspectie is van oordeel dat daarmee belangrijke randvoorwaarden niet afdoende zijn geregeld en constateert dat er opleidingen zijn die zich door het ontbreken van bekostiging genoodzaakt zien af te zien van duurdere schakelvoorzieningen als aparte schakelgroepen.

Opleidingen sluiten overeenkomsten met het hbo en ontwikkelen doorstroomprogramma's, die (gedeeltelijk) tijdens de hbo-bacheloropleiding plaatsvinden. De inspectie oordeelt dat hogescholen en universiteiten daarmee de bepaling in de WHW voldoende naleven. Het is de inspectie gebleken dat, hoewel de inzet van de verschillende betrokkenen groot is, de realisatie van de plannen in de praktijk niet altijd soepel verloopt. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de verschillende culturen van de hbo- en wo-instellingen. De inspectie heeft gezien dat daar waar de samenwerking werkelijk op gang komt de voorbeelden bemoedigend zijn: studenten worden efficiënt en effectief toegeleid naar een wo-masteropleiding.

5.1 Inleiding

De inspectie uitte in het vorige rapport 'BaMa ontkiemt' haar zorgen over de doorstroom van studenten met een hbo-bacheloropleiding naar een wetenschappelijke masteropleiding. Deze conclusie was gebaseerd op het feit dat deze studenten soms langdurige schakelklassen moesten doorlopen voordat zij werden toegelaten tot de masteropleiding. Bovendien constateerde de inspectie dat de interne kwaliteitszorg voor de schakelprogramma's niet geregeld was en dat de overheid geen zorg droeg voor randvoorwaarden als bekostiging van deze programma's en studiefinanciering aan de studenten die van de voorzieningen gebruik maken. De inspectie heeft de deficiëntievoorzieningen voor studenten met diverse vooropleidingen onderzocht en bekeken op wetsnaleving, billijkheid en effectiviteit. In onderstaande paragrafen zijn de bevindingen te lezen over de vorm en inhoud van de voorzieningen, de interne kwaliteitszorg ervan en de voorwaarden waaronder zij plaatsvinden. Speciale aandacht gaat in de laatste paragraaf uit naar de voorzieningen, die in de samenwerking van hbo-wo tot stand gekomen zijn.

5.2 Vorm, inhoud en ervaringen

In art. 7.30.c WHW wordt bepaald dat, indien de betrokkene niet voldoet aan de toelatingseisen en van hem redelijkerwijs kan worden verwacht dat hij daaraan binnen redelijke termijn alsnog kan voldoen, hem de mogelijkheid wordt geboden de tekortkoming weg te nemen om alsnog aan de toelatingseisen te voldoen. Uit het onderzoek blijkt dat alle wo-masteropleidingen deficiëntievoorzieningen (gestandaardiseerde programma's of individuele instapmogelijkheden op maat) gecreëerd hebben zodat studenten met diverse vooropleidingen deficiënties kunnen wegwerken en de mogelijkheid hebben in te stromen in de wo-masteropleidingen. De inspectie is van oordeel dat de in de wet beoogde voorzieningen dan ook in voldoende mate aanwezig zijn.

Vorm

Het blijkt dat de deficiëntievoorzieningen op verschillende wijzen georganiseerd zijn. Er zijn twee hoofdvormen te onderscheiden:

- 1) Vaststaande, min of meer gestandaardiseerde programma's. De meeste opleidingen (ongeveer tweederde deel) hebben dergelijke vaststaande programma's ontwikkeld, ook wel 'schakelklassen' of 'premasters' genaamd. De schakelende studenten volgen deze vaststaande programma's ofwel in het reguliere wo-bacheloronderwijs samen met de wo-bachelorstudenten (aanschuifonderwijs), ofwel in aparte groepen. Ook de combinatie van aanschuifonderdelen met onderdelen in aparte groepen komt voor.
- 2) Voorzieningen op maat. Enkele opleidingen hebben geen vaststaande programma's, maar bekijken per student op maat welke voorzieningen nodig zijn. De betreffende studenten volgen dan de benodigde onderdelen in het reguliere wo-bacheloronderwijs met de bachelorstudenten. Eén opleiding heeft geen aparte voorzieningen: schakelende hbo- en wo-bachelorstudenten stromen, na selectie rechtstreeks in de masteropleiding in.

Vrijwel alle onderzochte opleidingen organiseren de deficiëntievoorzieningen voorafgaand aan de masteropleiding. De studenten moeten de betreffende programma's afgerond hebben (of in geval van een zachte knip onder bepaalde voorwaarden bijna afgerond hebben) voordat zij met de master kunnen beginnen. Bij drie van de bezochte opleidingen wordt de studenten de gelegenheid geboden de deficiënties weg te werken tijdens de masteropleiding. Deze laatste mogelijkheid komt overigens alleen voor bij tweejarige masteropleidingen.

Inhoud

Het is de inspectie gebleken dat opleidingen de inhoud van de deficiëntievoorzieningen, of het nu standaardprogramma's of programma's op maat betreft, altijd afleiden van de inhoud (kennis, inzicht, vaardigheden) van de wo-bacheloropleiding waarop de masteropleiding aansluit. De inhoud en kwalificaties van deze wo-bacheloropleiding worden vergeleken met de bacheloropleiding van een kandidaat. Afhankelijk van het type vooropleiding (wo of hbo) worden deficiëntievoorzieningen gecreëerd op het specifieke vakgebied van de masteropleiding of, in het geval van hbo-studenten, op het gebied van wetenschappelijke vorming met betrekking tot vakinhoud en algemene wetenschappelijke vaardigheden.

De studielast van de deficiëntieprogramma's voor studenten met een hbo-bacheloropleiding bedraagt gemiddeld 60 ECTS-punten. De voorzieningen voor studenten met een wo-bacheloropleiding (anders dan de wo-bacheloropleiding, waarop de masteropleiding aansluit) varieert, maar is minder dan 60 ECTS-punten.

Studenten die een *bacheloropleiding in het buitenland* hebben gevolgd, hebben niet perse vakinhoudelijke of wetenschappelijke deficiënties. Kandidaten kunnen een bacheloropleiding aan een hoogaangeschreven universiteit hebben doorlopen. Soms ook (in drie bezochte masteropleidingen) zijn kandidaten afkomstig van een bacheloropleiding waarmee de Nederlandse masteropleiding een samenwerkingsverband is aangegaan. Indien kandidaten deficiënties hebben worden ze óf in Nederland óf aan de universiteit van herkomst weggewerkt. De voorzieningen zijn voor elke buitenlandse student anders geregeld. Sommige opleidingen laten studenten aansluiten bij bestaande Engelstalige deficiëntievoorzieningen voor Nederlandse kandidaten, andere opleidingen maken een individueel programma op maat voor elke buitenlandse student.

Ervaringen

De ervaringen met de verschillende vormen van deficiëntievoorzieningen zijn nog beperkt. Wel melden opleidingen dat gemixte groepen van hbo'ers en wo'ers voordelen hebben. De sterke kanten van hbo'ers en wo'ers zijn heel verschillend en vullen elkaar aan. Ambitie, motivatie en werkkraft van kandidaten met een hbo-achtergrond vallen op. Bovendien blijken de hbo'ers degenen met een wo-achtergrond vaak goed partij te kunnen geven door een grotere kennis van de gang van zaken in de praktijk en een betere weet van informatiebronnen, die zij door stages en praktijkopdrachten tijdens de hbo-bachelor hebben opgedaan. Sterke kanten van wo'ers zijn het analytisch vermogen, het vermogen tot abstraheren en theoretische reflectie. De diversiteit in achtergrond van kandidaten beïnvloedt het leerproces en leerresultaat onder bepaalde voorwaarden positief, zo is de ervaring. Zo'n voorwaarde is dat wo-docenten de verschillen in achtergrond goed kunnen hanteren en studenten met beide achtergronden serieus nemen. 'Het is een kwestie van omgaan met diversiteit', aldus een van de docenten van een masteropleiding.

Het valt de inspectie op dat de eenjarige masteropleidingen de druk op de schakelprogramma's te groot vinden. Omdat men nauwelijks ruimte ziet om in de masteropleiding extra vakken of keuzemogelijkheden te programmeren, is het voorbereidend deficiëntieprogramma strak en vol.

Studenten die gebruik maken van de deficiëntievoorzieningen zijn tevreden over de inhoud: ze vinden de programma's een goede voorbereiding op de masteropleiding. Studenten met een hbo-bacheloropleiding moeten, naar eigen zeggen, wennen aan het hoge tempo. Of zoals een kandidaat opmerkte: 'Een studiepunt in het wo is een ander studiepunt dan in het hbo. Je moet er meer voor doen.' Hoewel deze studenten het programma zwaar vinden, zouden ze geen onderdelen willen missen.

5.3 Doorstroom

De mate waarin de doorstroom van studenten met diverse vooropleidingen naar de masteropleidingen op gang komt, is af te leiden uit de omvang van de instroom van deze studenten in zowel de deficiëntievoorzieningen als de masteropleidingen. De inspectie presenteert de bevindingen met enig voorbehoud, omdat de instroom in de masteropleidingen nog volop in ontwikkeling is. Ook zijn de aantallen slechts representatief voor opleidingen die een diversiteit aan instromende studenten kennen. Ze geven geen beeld van alle wetenschappelijke masteropleidingen.

De inspectie constateert dat in de onderzochte opleidingen de instroom van hbo-bachelorstudenten naar een wo-masteropleiding goed op gang is gekomen. Zo worden de deficiëntievoorzieningen bij vrijwel alle opleidingen uitsluitend bevolkt door *hbo-bachelorstudenten*. De instroom van deze studenten in de onderzochte masteropleidingen bedraagt gemiddeld 40 procent van de totale instroom.

De instroom van studenten met *wo-bacheloropleiding* van andere faculteiten en universiteiten, 'de wo-wo mobiliteit', komt beduidend minder goed op gang. De deficiëntievoorzieningen worden vrijwel uitsluitend bevolkt door hbo-bachelorstudenten. Slechts in twee situaties zijn de wo-studenten in een redelijk aantal (20 procent) vertegenwoordigd in de deficiëntievoorzieningen. De doorstroom van de genoemde studenten via de deficiëntievoorzieningen is dus gering.

Ook het aantal wo-bachelorstudenten van andere faculteiten of universiteiten dat rechtstreeks in de masteropleidingen instroomt, is gering. In de helft van het aantal opleidingen is helemaal geen instroom van studenten van andere wo-bacheloropleidingen. De overige opleidingen hebben een instroom van gemiddeld 11 procent van het totaal aantal masterstudenten. Eén opleiding heeft een hoge instroom van wo-bachelorstudenten van andere universiteiten (ongeveer 50 procent). De reden hiervan is onder andere arbeidsmarktgerelateerd (de meeste bedrijven bevinden zich in de omgeving van de opleiding).

De redenen van de beperkte instroom zijn niet precies duidelijk. De enkele student in het onderzoek die overgestapt is naar een opleiding in een andere stad geeft aan dat een wisseling van stad voor de woon- en leefsituatie veel voeten in aarde heeft gehad. Wo-bachelorstudenten die overgestapt zijn van andere faculteiten aan dezelfde instelling geven aan dat er onverwachte verschillen in toelatingsvoorwaarden waren tussen faculteiten en opleidingen. Ze vonden deze verschillen lastig, maar overkomelijk.

De helft van de masteropleidingen bleek een instroom te hebben van studenten met een buitenlands diploma. De omvang van deze instroom verschilt sterk. Meestal gaat het om een klein percentage van de totale instroom, maar bij sterk internationaal georiënteerde opleidingen of opleidingen met een arrangement in het buitenland kan de instroom van deze studenten hoog zijn. In de onderzochte groep bevond zich een master met tachtig procent buitenlandse studenten.

5.4 Kwaliteitszorg

De inspectie uitte in 'BaMa ontkiemt' de zorg over het toezicht op de kwaliteit van de schakelprogramma's, omdat deze programma's buiten het wettelijk accreditatiesysteem vallen. De staatssecretaris vond een afzonderlijke (wettelijke) voorziening niet nodig en meldde ervan uit te gaan dat instellingen deze programma's in hun eigen kwaliteitszorgsystemen zouden betrekken.

Dit bleek te gebeuren: instellingen hebben hun verantwoordelijkheid genomen en de evaluatie van de inhoud en vorm van de deficiëntieprogramma's in hun kwaliteitszorgsystemen opgenomen. Het feit dat de opleidingen van doen hebben met de instroom van kandidaten die voor een deel onbekend zijn in het wo bleek daartoe bijgedragen te hebben. Niet alles is meteen goed gegaan, zo bleek de inspectie: nog steeds zijn de deficiëntievoorzieningen in ontwikkeling. De soms lage rendementen van die programma's hebben de opleidingen ertoe aangezet deze te evalueren en bij te stellen - niet alleen inhoudelijk, maar ook voor wat betreft de organisatie en didactiek.

5.5 Voorwaarden: bekostiging en studiefinanciering

In 'BaMa ontkiemt' kwamen de voorwaarden waaronder de deficiëntievoorzieningen functioneren al als knelpunt naar voren. Ook het ISO uit kritiek: 'de broodnodige schakelprogramma's die studenten op het gewenste instroomniveau brengen voor een master, worden niet bekostigd. Studenten worden op deze manier ontmoedigd om na hun bachelor verder te studeren; een zorgwekkende ontwikkeling die tegen de intenties van zowel de Bologna- als de Lissabonverklaring ingaat', aldus het ISO¹⁴. De inspectie constateert opnieuw dat het ontbreken van bekostiging en studiefinanciering een grote druk legt op instellingen, opleidingen en studenten.

Bekostiging

Universiteiten en opleidingen ontvangen geen bekostiging voor het deficiëntieonderwijs. De inspectie constateert dat zij desondanks hun verantwoordelijkheid hebben genomen en deficiëntieprogramma's hebben ontwikkeld en uitvoeren. Dit legt een forse druk op zowel instellingen als opleidingen. Deze druk wordt groter nu de aantallen studenten, die gebruik maken van de deficiëntievoorzieningen, toenemen. Instellingen geven aan dat het ontwikkelen en uitvoeren van deficiëntieprogramma's ten koste gaat van andere zaken, zoals het doen van onderzoek.

Het ontbreken van deze specifieke bekostiging wordt op diverse manieren opgevangen. Er zijn instellingen die de kosten van deze programma's verdeeld hebben over alle opleidingen/faculteiten, dus ook over opleidingen die weinig of geen deficiënte kandidaten hebben. Deze laatste opleidingen zijn daar niet erg gelukkig mee.

Enkele opleidingen geven aan dat ze vanwege het ontbreken van bekostiging terughoudend zijn met of zelfs afzien van duurdere vormen van deficiëntievoorzieningen als aparte schakelklassen of extra begeleiding voor schakelende studenten. Zij zien zich hiertoe genoodzaakt, terwijl ze erkennen dat specifieke begeleiding en/of specifieke aandacht in aparte groepen positieve invloed zou hebben op het studiesucces van schakelende studenten.

Studiefinanciering

Studenten die deficiëntieprogramma's gevolgd hebben of volgen geven allemaal aan dat het ontbreken van studiefinanciering grote gevolgen heeft (gehad) voor hun financiële situatie. Zeker studenten die na de hbo-bacheloropleiding eerst zijn gaan werken moeten financieel een grote stap terug doen. Het volgen van een schakelprogramma is namelijk nauwelijks te combineren met fulltime werken en het gederfde inkomen uit arbeid wordt niet gecompenseerd door studiefinanciering. Voor studenten boven de dertig jaar of studenten met kinderen is het volgen van een deficiëntieprogramma om financiële redenen extra moeilijk. Om tegemoet te komen aan studenten die willen blijven werken heeft een van de onderzochte masteropleidingen een programma in deeltijd ontwikkeld. Dit

14 Interstedelijk Studenten Overleg (april 2006). Notitie ISO-Masterplan, Utrecht: ISO

schakelprogramma van 60 ECTS-punten duurt twee jaar. Hoewel studenten deze vorm waarderen, noemt de opleiding als nadeel dat studenten betrekkelijk weinig contact met de opleiding hebben en de kans op afhaken groot is.

Uit het onderzoek blijkt verder dat schakelende studenten aan alle instellingen betalen voor deelname aan deficiëntievoorzieningen. Vrijwel alle instellingen schrijven deze studenten in als bachelorstudent en de studenten betalen collegegeld. Twee instellingen schrijven studenten in als 'cursist', respectievelijk als 'onderwijscontractant'. Deze instellingen vragen geen collegegeld, maar een (lager) bedrag aan 'cursusgeld' of 'een kostendekkend tarief, dat door de faculteit wordt vastgesteld'.

5.6 Deficiëntievoorzieningen tijdens de hbo-bacheloropleiding

Samenwerking hbo-wo

Bijna de helft van de wo-opleidingen heeft concrete stappen ondernomen om in samenwerking met hbo-opleidingen de doorstroom van hbo-bachelorstudenten naar een wo-masteropleiding te regelen. Zij hebben overeenkomsten gesloten en doorstroomprogramma's vormgegeven die tijdens de hbo-opleiding plaatsvinden. Daarnaast meldt een aantal opleidingen (20 procent) dat men plannen heeft in die richting. De inspectie oordeelt dat hogescholen en universiteiten de bepaling in de wet (WHW art. 7.57i), waarin staat dat zij de wijze waarop hbo-bachelorstudenten doorstromen moeten regelen, in voldoende mate naleven.

Instellingen en opleidingen geven aan dat deze doorstroomregelingen bedoeld zijn om 'getalenteerde hbo-studenten de mogelijkheid te bieden op effectieve en efficiënte wijze door te stromen naar een wo-masteropleiding'. Overigens geven opleidingen daarbij te kennen dat een doorstroomprogramma tijdens de hbo-opleiding het bekostigingsprobleem voor het wo reduceert.

De doorstroom van personen van een hbo-opleiding naar het wo kon altijd al plaatsvinden, maar de routes waren niet efficiënt of bevielen slecht. Afgestudeerden van verwante opleidingen konden met vrijstellingen instappen in het doctoraalprogramma, maar deze route kwam doorgaans neer op hbo-instromers die drie of vier jaar over de wo-opleiding deden. De andere route is de 'propedeuse-route': studenten met een hbo-propedeuse-examen konden overstappen naar het wo. De ervaringen in het wo met hbo-studenten met een propedeusediploma waren ronduit slecht. Veel van deze studenten vielen uit en hadden een vooralsnog mislukte studieloopbaan. De doorstroomarrangementen bieden volgens betrokken opleiders een goed alternatief voor de oude routes.

Voorzieningen

Er zijn en worden diverse vormen van doorstroomarrangementen - het in de hbo-opleiding ingebouwde deficiëntieonderwijs voor doorstroming naar het wo - ontwikkeld. De variant van deficiëntieonderwijs als minor of als keuzevakkenpakket met een studielast van 30 ECTS-punten, waarna tijdens of na de hbo-opleiding het overige deel van het deficiëntieprogramma aan de universiteit wordt gedaan, komt veel voor. In de plannen wordt hier en daar de wens geuit het gehele deficiëntieprogramma (gemiddeld 60 ECTS-punten) onder te brengen in de hbo-opleiding. Enkele opleidingen bieden een zogenaamd 'verzwaard traject'. Dat wil zeggen dat hbo-studenten tijdens de hbo-opleiding - verspreid over een aantal jaar- onderdelen van de wo-bachelor volgen aan de universiteit. Ook heeft de inspectie een variant gezien waarin afspraken zijn gemaakt tussen hbo en wo over kandidaten die na de afronding van de specifieke hbo-opleiding zonder deficiëntieprogramma, maar na selectie, instromen in de wo-master.

Succesfactoren

Het is de inspectie gebleken dat, hoewel de inzet van de verschillende betrokkenen groot is, de realisatie van de plannen in de praktijk niet altijd soepel verloopt. Van het aantal opleidingen dat afspraken heeft gemaakt, wordt in 2005-2006 de helft werkelijk uitgevoerd. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de verschillende culturen van de hbo- en wo-instellingen en opleidingen.

Als kritische succesfactoren van geslaagde samenwerkingsarrangementen kwamen in het onderzoek naar voren:

- ◆ Betrokkenheid, stimulans en voorbeeldgedrag van de top van beide instellingen. Daarbij hoort, volgens een van de betrokkenen, dat het college van bestuur de samenwerking regelmatig op de eigen agenda en die van het overleg met de faculteiten en opleidingen heeft staan;
- ◆ goede faciliteiten, bijvoorbeeld specifieke functionarissen met de portefeuille 'samenwerking hbo-wo';
- ◆ veelvuldige gesprekken van hbo- en wo-functionarissen op alle niveaus: bestuur, management en uitvoering. Ofwel zoals een van de betrokkenen aangaf: 'samen aan tafel op alle niveaus';

Bij de invulling van de samenwerking bleek het van belang dat de betrokken partijen het eens worden over de verantwoordelijkheidsverdeling. Er zijn verschillende gebieden waarop afspraken gemaakt worden over de verdeling van de verantwoordelijkheden tussen hbo en wo. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het deficiëntieprogramma, voor de uitvoering, toetsing en begeleiding, de verantwoordelijkheid voor studenten die het programma niet met succes afronden (de uitstapmogelijkheden) en tot slot de verantwoordelijkheid voor de toelating van de kandidaten tot de masteropleiding.

Opleidingen geven aan dat de samenwerking met betrekking tot de deficiëntieprogramma's weliswaar veel tijd en energie kost, maar dat in de gezamenlijk ontwikkelde programma's de sterke kanten van het hbo en het wo samenkomen: didactische concepten van het hbo gecombineerd met wetenschappelijke inhoud van het wo. De inspectie heeft gezien dat daar, waar de samenwerkende partners van het hbo en wo overeenstemming hebben bereikt en deficiëntieprogramma's daadwerkelijk samen ontwikkeld hebben en uitvoeren, de voorbeelden bemoedigend zijn: de betrokken hbo-studenten worden efficiënt en effectief toegeleid naar een wo-masteropleiding.

Bijlage I Wetteksten

Artikel 7.13.

Onderwijs- en examenregeling

3. In de onderwijs- en examenregeling wordt met het oog op de doorstroming van personen aan wie een graad als bedoeld in artikel 7.10a, eerste lid, is verleend, voor elke bacheloropleiding in het wetenschappelijk onderwijs of in een voorkomend geval voor een afstudeerrichting binnen een bacheloropleiding ten minste een masteropleiding aangewezen die aansluit op die bacheloropleiding of die afstudeerrichting.

Artikel 7.30a.

Toelatingseisen aansluitende masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs

1. Voor de inschrijving voor een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs die in relatie tot een bacheloropleiding is aangewezen op grond van artikel 7.13, derde lid, geldt als toelatingseis dat aan betrokkene een graad als bedoeld in artikel 7.10a, eerste lid, is verleend, van de desbetreffende bacheloropleiding in het wetenschappelijk onderwijs aan dezelfde instelling. Indien op grond van de in de eerste volzin genoemde bepaling een afstudeerrichting is aangewezen, geldt in afwijking van de eerste volzin als toelatingseis voor een in die volzin bedoelde masteropleiding dat aan betrokkene een graad als bedoeld in artikel 7.10a, eerste lid, is verleend die betrekking heeft op die afstudeerrichting. In afwijking van de eerste volzin kan het instellingsbestuur besluiten dat degene die voor een bacheloropleiding als bedoeld in die volzin is ingeschreven, toch wordt ingeschreven voor een masteropleiding als bedoeld in die volzin onder de voorwaarde dat is voldaan aan bij de onderwijs- en examenregeling van de desbetreffende masteropleiding te stellen eisen.
2. Het eerste lid heeft ook betrekking op een masteropleiding als bedoeld in artikel 7.13, vierde lid, tweede volzin.
3. Voor de inschrijving voor een opleiding als bedoeld in het eerste en tweede lid van personen aan wie geen graad als bedoeld in het eerste lid is verleend, geldt als toelatingseis het bezit van een bewijs van toelating voor die opleiding. Het instellingsbestuur verstrekt desgevraagd een bewijs van toelating, indien:
 - a. de betrokkene voldoet aan de door het instellingsbestuur voor de opleiding vast te stellen eisen, en
 - b. voor zover het instellingsbestuur het aantal ten hoogste voor de opleiding in te schrijven personen heeft vastgesteld, dat aantal niet wordt overschreden.

De onder a bedoelde eisen worden opgenomen in de onderwijs- en examenregeling. Deze komen overeen met de kwaliteiten op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden die moeten zijn verworven bij beëindiging van de bacheloropleiding, bedoeld in het eerste en tweede lid.

4. Artikel 7.27 is van overeenkomstige toepassing.
5. Het bewijs van toelating, bedoeld in het derde lid, heeft betrekking op het studiejaar dat gelegen is na het studiejaar waarin de aanvraag voor dat bewijs is ingediend, tenzij het instellingsbestuur anders beslist.

Artikel 7.30b.

Toelatingseisen overige masteropleidingen

1. Voor de inschrijving voor een andere masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs dan die, bedoeld in artikel 7.30a, eerste en tweede lid, of voor een masteropleiding in het hoger beroepsonderwijs geldt als toelatingseis het bezit van een bewijs van toelating voor die opleiding. Artikel 7.30a, derde lid, tweede volzin, is van toepassing. De door het instellingsbestuur vast te stellen eisen worden opgenomen in de onderwijs- en examenregeling. Deze eisen hebben uitsluitend betrekking op kennis, inzicht en vaardigheden die kunnen zijn verworven bij beëindiging van een bacheloropleiding.
2. Artikel 7.30a, vijfde lid, is van toepassing.

Artikel 7.30c.

Wegnemen tekortkoming bij niet voldoen aan toelatingseisen

Indien de betrokkene niet voldoet aan de toelatingseisen, bedoeld in de artikelen 7.30a en 7.30b, en van hem redelijkerwijs kan worden verwacht dat hij daaraan binnen een redelijke termijn alsnog kan voldoen, wordt hem de mogelijkheid geboden, de tekortkoming weg te nemen en alsnog aan de toelatingseisen te voldoen.

Artikel 7.57i.

Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs

De onderwijs- en examenregelingen van de betreffende hogescholen en universiteiten regelen de wijze waarop aan degene die met goed gevolg het afsluitend examen, verbonden aan een verwante bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs heeft afgelegd, door het instellingsbestuur ondersteuning wordt geboden ter bevordering van een goede doorstroming naar een verwante masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

Bijlage II Literatuur

Alesi B., Bürger S., Kehm B.M., Teichler U. Bachelor and Master Courses in Selected Countries Compared with Germany. Berlin: BMBF 2005.

Hogeterp L. & Koster R. De brug tussen het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijke onderwijs (doorstroommogelijkheden voor HBO-Bachelors naar WO-Masters). Den Haag, januari 2005.

Innovatieplatform (2006). Leren excelleren, talenten maken het verschil.

Inspectie van het Onderwijs (2003). BaMa-transities, de invoering van het bachelor-masterstelsel in het WO en HBO (nummer 2003-15). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2004). De Master meester? (nummer 2004-10). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2005). BaMa ontkiemt (nummer 2005-9). Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Interstedelijk Studenten Overleg (2006). Notitie ISO-Masterplan, Utrecht: ISO.

Landelijke Studenten Vakbond (2003). Masterplannen: Doorstroming bachelorprogramma naar masterfase. Utrecht: Onderzoeksbureau LSVb.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000). Notitie Naar een open hoger onderwijs. Zoetermeer: Ministerie van OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000). Brief Staatssecretaris aan Tweede Kamer over de notitie Naar een open hoger onderwijs (kenmerk WO/B/2000/50981). Zoetermeer: Ministerie van OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2002). Brief aan VSNU, HBO-Raad, ISO, LSVb, NAO en Inspectie van het Onderwijs: Succesfactoren Bachelor-master (Kenmerk WO/B/2002/55822). Zoetermeer: Ministerie van OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2003). Brief aan VSNU, HBO-Raad, ISO, LSVb, NAO en Inspectie van het Onderwijs: IJkpunten Bachelormaster (Kenmerk WO/B/2003/16859). Zoetermeer: Ministerie van OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2003). Verslag Algemeen Overleg vaste kamercommissie OCW: Invoering van de bachelor-masterstructuur in het Hoger Onderwijs, nr. 29 281. 's-Gravenhage: SDU Uitgevers.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2003). Verslag Algemeen Overleg vaste kamercommissie OCW: Invoering van de bachelor-masterstructuur in het Hoger Onderwijs, nr. 29 281. 's-Gravenhage: SDU Uitgevers.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2003). Beleidsreactie inspectie onderzoek invoering bachelor-masterstructuur (8 september 2003). Zoetermeer: Ministerie van OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2005). Beleidsreactie op inspectierapport BaMa ontkiemt, (23 mei 2005). Den Haag: Ministerie van OCW.

Wende, M. van der & A. Lub. (2001). De beleidsontwikkeling en implementatie van het bachelor-master systeem in het Nederlandse hoger onderwijs. Een vervolgonderzoek. Enschede: CHEPS.